

נתונים על תעסוקת נשים ערביות בדגש על בדואיות בנגב

כתיבה: ג'רי אלמו - קפיטל | אישור: אורלי אלמגור לוטן
תאריך: כ"ו באדר א תשפ"ב, 27 בפברואר 2022

מסמך נתונים

תוכן עניינים

0.....	נתונים על תעסוקת נשים ערביות בדגש על בדואיות בנגב
1.....	תמצית
5.....	1. מבוא
10.....	2. נתוני תעסוקה של נשים ערביות ובדואיות טרם התפרצות מגפת הקורונה
10.....	2.1. תכונות כוח העבודה
11.....	2.2. מאפייני מועסקות ותעסוקה
12.....	השכלת המועסקות
12.....	ענפי תעסוקה
14.....	היקף משרה
15.....	נתוני שכר
16.....	2.2 בלתי מועסקות ודורשות עבודה
17.....	נתוני הלמ"ס על בלתי מועסקים
19.....	נתוני שירות התעסוקה על דורשי עבודה ערב פרוץ משבר הקורונה
16.....	מיומנויות וכישורים דיגיטליים
22.....	3. נשים ערביות ובדואיות בשוק העבודה בתקופת הקורונה
23.....	נתוני הלמ"ס על כוח העבודה בתקופת הקורונה
25.....	נתוני שירות התעסוקה על דורשי עבודה בתקופת הקורונה
30.....	עבודה מהבית בתקופת הקורונה

תמצית

מסמך זה נכתב לבקשת חה"כ עאידה תומא סולימאן, יו"ר הוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון המגדרי, ועניינו תעסוקת נשים ערביות, בדגש על נשים בדואיות בנגב. מסמך זה נכתב כחלק מסדרת מסמכים בנושאים הקשורים לתעסוקת נשים מהחברה הערבית, ובפרט נשים בדואיות, שנכתבים במרכז המחקר והמידע של הכנסת בעבור הוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי.

במסמך מוצגים נתונים על תכונות כוח העבודה של נשים ערביות ובפרט של נשים בדואיות בנגב ועל מספר דורשות העבודה בשתי קבוצות האוכלוסייה, לפני ואחרי פרוץ משבר הקורונה. בחלק מהמקרים לא היתה אפשרות לקבל נתונים מובחנים לנשים הבדואיות; במקרים אלו יוצגו רק נתוני הנשים הערביות. יודגש, כי הגדרה ומדידה של נתוני האוכלוסייה הבדואית לצורך המסמך מבוססות על נתוני האוכלוסייה המוסלמית המתגוררת במחוז הדרום.

להלן עיקרי המסמך:

יעדים ממשלתיים לתעסוקת נשים ערביות

בשנת 2010 קבעה ממשלת ישראל יעד לפיו בשנת 2020 שיעור התעסוקה בקרב נשים ערביות בגילי 25-64 יהיה 41% ושיעור התעסוקה של נשים ערביות בגילי 20-24 יהיה 42%. **שיעור התעסוקה של הנשים הערביות בגילי העבודה העיקריים (25-64) אמנם עלה ב-10 נקודות האחוז בין השנים 2010-2019, מ-27.1% בשנת 2010 ל-37.4% בשנת 2019 אך הוא לא הגיע ליעד שנקבע בהחלטת הממשלה. גם שיעור התעסוקה של הנשים הערביות בגילי 20-24 - 30.1% בשנת 2019 - לא הגיע ליעד שנקבע בהחלטת הממשלה (בשנת 2020 ירדו שיעורי התעסוקה של הנשים הערביות בשתי קבוצות הגיל).**

באוקטובר 2021 התקבלה החלטת ממשלה מספר 550 שעניינה: התוכנית הכלכלית לצמצום הפערים בחברה הערבית עד לשנת 2026. בהחלטה נקבעו בין היתר **יעדי תעסוקה בקרב האוכלוסייה הערבית לשנת 2026**, ובהם שיעור תעסוקה של 46.3% בקרב הנשים הערביות בגילאי העבודה העיקריים.

תכונות כוח העבודה של נשים ערביות ובדואיות לפני התפרצות מגפת הקורונה (2019), לפי סקר כוח אדם של

הלמ"ס

- **שיעורן של הנשים הערביות והבדואיות שאינן בכוח העבודה, קרי אינן עובדות או מחפשות עבודה, גבוה באופן משמעותי מהשיעור בקרב היהודיות וגבוה גם מהשיעור בקרב הערביות:** בשנת 2019, 77% מהנשים הבדואיות בגילי העבודה העיקריים לא היו בכוח העבודה, לעומת שיעור של 62% בקרב הנשים הערביות ו-14% בקרב היהודיות.
- **גם שיעור הבלתי מועסקות מתוך כוח העבודה היה הגבוה ביותר בקרב הנשים הבדואיות:** 7% מהנשים הבדואיות בגילי העבודה העיקריים דיווחו כי הן בלתי מועסקות לעומת שיעורים של 4% בקרב הערביות ו-3% בקרב היהודיות.
- **מנגד, שיעור המועסקות בקרב הבדואיות בגילאי העבודה העיקריים עמד בשנת 2019 על 21% בלבד, לעומת שיעור תעסוקה של 36% בקרב הנשים הערביות ושיעור תעסוקה של 83% בקרב הנשים היהודיות.**

כפי שמלמדים הנתונים שלעיל, הנשים הערביות ובפרט הבדואיות משתתפות בכוח העבודה פחות מאשר הקבוצות האחרות; אולם גם בקרב מי שמתשתתפות בכוח העבודה, כלומר דיווחו כי הן עובדות או מחפשות עבודה, שיעורי התעסוקה נמוכים יותר. שיעורי התעסוקה הנמוכים של נשים ערביות ובדואיות קשורים בחסמים שונים, כשבמקרים רבים מדובר בחסמים צולבים, קרי שילוב בין חסמים הקשורים למגדר ובין חסמים הקשורים לקבוצת אוכלוסייה.

מאפייני תעסוקה ומועסקות ערביות ובדואיות - 2019

• **רמת ההשכלה של המועסקות הערביות, ועוד יותר מכך - של המועסקות הבדואיות - נמוכה מזו של המועסקות היהודיות.** כך למשל, 12% מהמועסקות הערביות ו-12% מהמועסקות הבדואיות הן בעלות תעודת סיום בית ספר יסודי או חטיבת ביניים, לעומת 4% מהמועסקות היהודיות. 44% מהמועסקות היהודיות הן בעלות תואר אקדמי כלשהו, לעומת שיעור של 38% בקרב המועסקות הערביות והבדואיות.

בחינת מאפייני התעסוקה של נשים ערביות ובדואיות נעשתה לפי שלושה מדדים: חלקיות משרה, תחום עיסוק והיקף שכר. **מנתוני הלמ"ס עולה כי שיעור הנשים הערביות והבדואיות המועסקות במשרה מלאה (מקרב כלל המועסקות) גבוה מהשיעור בקרב המועסקות היהודיות; עם זאת, הנשים הערביות ועוד יותר מכך הבדואיות מועסקות בעיקר בענפי כלכלה עם שכר נמוך יחסית ומשתכרות פחות מהמועסקות היהודיות:**

• הענפים העיקריים בהם הועסקו הנשים הערביות והבדואיות היו חינוך ובריאות, רווחה וסעד- ענפי כלכלה המאופיינים בשכר נמוך יחסית. כך, כ-63% מהמועסקות הבדואיות ו-31% מהמועסקות הערביות עסקו בחינוך. גם בקרב הנשים היהודיות אלו היו ענפי התעסוקה העיקריים, אך שיעור הנשים שהועסקו בהם היה נמוך יותר (19% מהנשים היהודיות הועסקו בחינוך, לדוגמה). מנגד, בענפים בהם שכר גבוה מהשכר הממוצע הארצי שיעור המועסקות הערביות והבדואיות נמוך ביחס לשיעורן של היהודיות (למשל בענפים: מינהל מקומי, ציבורי וביטחון וביטוח לאומי; ובענף השירותים המקצועיים).

• 72% מהמועסקות הבדואיות ו-64% מהמועסקות הערביות הועסקו במשרה מלאה, לעומת 54% מהמועסקות היהודיות. ייתכן כי הדבר קשור בהבדלים בהתפלגות ענפי התעסוקה של הנשים הערביות והיהודיות ובפרט בשיעור הגבוה יחסית של הנשים הערביות והבדואיות המועסקות בענף ההוראה, בו יש הגדרות שונות למשרה מלאה.

• שכירים ערבים ובדואים (גברים ונשים) משתכרים בממוצע פחות משכירים יהודים; הפער המשמעותי ביותר הוא בין שכרם של הבדואים לשכרם של היהודים - בשנת 2019 שכירים בדואים השתכרו בממוצע 44% פחות משכירים יהודים ושכירות בדואים השתכרו בממוצע 45% פחות משכירות יהודיות. פערי השכר הממוצע בין הגברים והנשים בכל קבוצת אוכלוסייה הם דומים.

בלתי מועסקים ודורשי עבודה - 2019

בישראל נתונים על מובטלים מתפרסמים על-ידי שלושה גופים מרכזיים: שירות התעסוקה, הלמ"ס וביטוח לאומי, שכל אחד מהם עושה שימוש בהגדרות ובמדדים שונים; על כן קיים פער גדול בין נתוני הגופים. במסמך מובאים נתוני הלמ"ס ושירות התעסוקה, כמפורט להלן:

בלתי מועסקות, לפי נתוני הלמ"ס

- הגדרת הלמ"ס לבלתי מועסקים כוללת בני 15 ומעלה שאינם מועסקים ומחפשים עבודה באופן פעיל (כלומר, הם חלק מכוח העבודה). **בשנת 2019, שיעור הבלתי מועסקים מתוך כוח העבודה מהחברה הבדואית-גברים ונשים גם יחד - גבוה משיעור הבלתי מועסקים בקרב שאר הקבוצות.** בהתמקד בנשים, בשנת 2019 שיעור הבלתי מועסקות בקרב הבדואיות בגילאי העבודה היה 9.4%, גבוה פי 2.5 משיעור הבלתי מועסקות בקרב היהודיות שעמד על 3.4% ופי 1.7 משיעור הבלתי מועסקות הערביות שעמד באותה שנה על 5.4%. מנתוני הלמ"ס עולה גם כי **בלתי מועסקים ערבים - גברים ונשים - מחפשים עבודה במשך זמן ארוך יותר ממקביליהם היהודים.** בשנת 2019 - 24% מהנשים הערביות הבלתי מועסקות חיפשו עבודה במשך יותר מחצי שנה, לעומת 10% מהבלתי מועסקות היהודיות; **31% מהבלתי מועסקות הערביות דיווחו כי לא עבדו אף פעם.**

דורשות עבודה לפי נתוני שירות התעסוקה

- הגדרת שירות התעסוקה לדורשי עבודה כוללת את כל מי שלא עבדו ונרשמו כדורשי עבודה בשירות התעסוקה. נתונים אלו כוללים גם את הזכאים לקצבאות אבטלה או הבטחת הכנסה מהמוסד לביטוח לאומי על פי עמידה בתנאי הזכאות, וגם דורשי עבודה שאינם זכאים לקצבאות מהמוסד לביטוח לאומי. לפי נתוני שירות התעסוקה, בינואר 2020, ערב פרוץ משבר הקורונה, היו כ-6,000 נשים בדואיות שהיו רשומות כדורשות עבודה, לעומת 17 אלף נשים ערביות ו-55 אלף נשים יהודיות. לפי נתונים אלה, 8% מדורשות העבודה היו בדואיות, שיעור גבוה ביחס לחלקן באוכלוסייה בגילאים הרלוונטיים (2.1%) ולשיעורן מכלל המועסקות (0.6%). כלומר, **הנשים הבדואיות מיוצגות ביתר בקרב דורשות העבודה.**
- 75% מדורשות העבודה היהודיות היו בסטטוס זה פחות מחצי שנה; **בקרב הנשים הערביות ובעיקר בקרב הנשים הבדואיות משכי הזמן בסטטוס של דורשות עבודה הם ארוכים משמעותית - 63% מדורשות העבודה הבדואיות ו-45% מדורשות העבודה היהודיות היו בסטטוס של דורשות עבודה יותר משנה.**
- שיעור דורשי העבודה הבדואים שאין להם מיומנויות דיגיטליות גבוה מהשיעור בקרב שאר קבוצות האוכלוסייה. הדבר בולט במיוחד בקרב הנשים הבדואיות - **72% מדורשות העבודה הבדואיות חסרות מיומנות דיגיטלית.**
- מכאן נראה כי **נשים ערביות ובפרט נשים בדואיות מצויות באבטלה ארוכה ביחס לנשים היהודיות ובעלות פחות מיומנות וכישורים דיגיטליים:**

תעסוקת נשים ערביות ובדואיות אחרי התפרצות מגפת הקורונה

- מגפת הקורונה והגבלות התנועה והפעילות שהוכרזו בעקבותיה השפיעו משמעותית על שוק העבודה, בכל קבוצות האוכלוסייה. לצורך מסמך זה בחנו את ההשפעה של משבר הקורונה על תעסוקת נשים נעשתה בשתי דרכים:
- השינויים שחלו בתכונות כוח העבודה של נשים ערביות ובדואיות לאחר התפרצות הקורונה, על בסיס נתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס:** הבדיקה של תכונות כוח העבודה נעשתה בשלוש תקופות זמן: ינואר 2020 (לפני

התפרצות מגפת הקורונה), מרץ - דצמבר 2020 (לאחר התפרצות המגפה) ודצמבר 2021 (במהלך המשבר). הנתונים שיוצגו להלן אינם מתייחסים לאוכלוסייה הבדואית, בשל גודל מדגם קטן מדי.

- בין התקופה הראשונה (ינואר 2020) לתקופה השנייה (חודשים מרץ-דצמבר 2020) חלה ירידה בשיעור ההשתתפות בכוח העבודה ובשיעור התעסוקה הן בקרב היהודיות והן בקרב הערביות (לא כולל בדואיות) בגילאי העבודה העיקריים - הירידה בשיעור ההשתתפות בכוח העבודה והתעסוקה בקרב הנשים הערביות הייתה גדולה יותר.

- בתקופה השלישית (דצמבר 2021) שיעור ההשתתפות בכוח העבודה של הנשים הערביות - 39% - עבר את הרמה בה היה בשנת 2019 טרם פרוץ משבר הקורונה - 38.1%. אצל היהודיות חלה עלייה לעומת החודשים מרץ-דצמבר, אך שיעור ההשתתפות בכוח העבודה לא הגיע לזה שהיה בשנת 2019.

הבדיקה השנייה בחנה את **ההשפעה של משבר הקורונה על מספר דורשי העבודה בקבוצות אוכלוסייה שונות בכמה נקודות זמן בין ינואר 2020 לדצמבר 2021, על בסיס נתוני שירות התעסוקה**. לפי נתוני שירות התעסוקה, מינואר 2020 ועד אפריל 2020 (בו מספר דורשי העבודה היה בשיא) - מספר דורשות העבודה הבדואיות עלה בשיעור של 73% (מ-6,047 ל-10,462), בעוד מספר דורשות העבודה הערביות עלה בכ-42% ומספר דורשות העבודה היהודיות עלה בכ-75%. מכאן שעל פניו, הפגיעה היתה מתונה יותר בקרב הנשים הבדואיות.

עם זאת, בין שלוש הקבוצות יש הבדלים בשיעור ההתחלתי של מספר דורשות העבודה (בינואר 2020), בגודל האוכלוסייה ובשיעורי התעסוקה טרם פרוץ משבר הקורונה. על כן, ניסינו לאמוד את הפגיעה במועסקות משלוש הקבוצות באמצעות מדד שבדק את **היחס בין השינוי במספר דורשות העבודה למספר המועסקות ערב המשבר**. תוצאות המדד העלו את הממצאים האלה:

- בכל נקודות הזמן שנבחנו (למעט אפריל 2020) - **מדד הפגיעה הגבוה ביותר (קרי היחס בין השינוי במספר דורשות העבודה לבין מספר המועסקות ערב המשבר) היה בקרב הבדואיות. הערביות נפגעו במידה מעט מתונה יותר, ומדד הפגיעה המחושב הנמוך ביותר נמצא בקרב היהודיות.**

- בדצמבר 2021 - נקודת הזמן האחרונה שנבחנה - היחס בין מספר דורשות העבודה הבדואיות החדשות (קרי, השינוי במספר דורשות העבודה) לבין מספר המועסקות בשנת 2019 עמד על 13%, בקרב הערביות המדד המחושב עמד על 3% ובקרב היהודיות המדד המחושב היה קרוב לאפס - כלומר מספר דורשות העבודה היהודיות כמעט וחזר לרמה שהייתה טרם פרוץ משבר הקורונה.

1. מבוא

מסמך זה נכתב לבקשת חה"כ עאידה תומא סולימאן, יו"ר הוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון המגדרי, ועניינו תעסוקת נשים ערביות, בדגש על נשים בדואיות בנגב. מסמך זה הוא חלק מסדרת מסמכים בנושאים הקשורים לתעסוקת נשים מהחברה הערבית, ובפרט נשים בדואיות, שנכתבים במרכז המחקר והמידע של הכנסת בעבור הוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי. במסמך יוצגו נתונים שונים על תעסוקה של נשים ערביות ובדואיות לפני התפרצות מגפת הקורונה ובמהלכה. המסמכים הבאים, שנמצאים בתהליכי כתיבה, יתמקדו בהיבטים שונים הנוגעים לקידום תעסוקת הנשים הערביות והבדואיות.

בשל השפעתה של מגפת הקורונה על שוק העבודה, בחרנו להפריד בין נתוני התעסוקה הנוגעים לתקופה שלפני פרוץ המגפה לבין הנתונים הנוגעים לתקופה בה המגפה כבר שררה. בהתאם, בחלקו הראשון של המסמך מוצגים נתונים אודות תעסוקת נשים ערביות ובדואיות עד שנת 2019 - תוך התייחסות למאפייני כוח העבודה ולמאפייני המועסקות והתעסוקה; בחלקו השני יוצגו נתונים לשנים 2020 ו-2021, מהם ניתן ללמוד על ההשפעה של מגפת הקורונה על תעסוקת הנשים.

חלק מהנתונים שיוצגו במסמך מבוססים על עיבודים מיוחדים שנעשו לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת על-ידי שני גופים: שירות התעסוקה והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן: הלמ"ס). נתוני שירות התעסוקה הם נתונים מנהליים ואילו נתוני הלמ"ס נשענים על סקר כוח אדם שהיא עורכת ועל כן מתבססים על דיווחי הנסקרים. יצוין, כי קיבלנו נתונים גם מהמוסד לביטוח לאומי, אולם היות שהיו חלקיים – לא כללנו אותם במסמך זה.

נתוני תעסוקת הנשים הערביות והבדואיות יוצגו במסמך בהשוואה לנתוני הנשים היהודיות ולעיתים גם בהשוואה לנתוני הגברים הבדואים, לפי העניין. משום שנתוני הלמ"ס נשענים על סקר כוח אדם, בחלק מהמקרים היקף הדגימה באוכלוסייה הבדואית היה קטן מכדי להסיק מסקנות סטטיסטיות מובהקות; במקרים כאלה הנתונים יוצגו בהתייחס לאוכלוסייה הערבית והיהודית בלבד (ללא התייחסות נפרדת לאוכלוסייה הבדואית).

הערה אחרונה נוגעת לטרמינולוגיה המשמשת במסמך: ככלל, הבדואים נחשבים חלק מהחברה הערבית בישראל, וכך גם נספרים בסטטיסטיקה הרשמית. היות שבמסמך זה ביקשנו להציג בנפרד את הנתונים הנוגעים לנשים הבדואיות בנגב, כאשר נכתב במסמך "ערבים" או "אוכלוסייה ערבית" הכוונה היא לאוכלוסייה ערבית שאינה כוללת את הבדואים בנגב (למעט אם

בשנת 2019 התגוררו
בישראל כ-708 אלף
נשים ערביות בגילי
העבודה. מהן 11%
בדואיות. כ-440 אלף
נשים ערביות וכ-43
אלף נשים בדואיות
היו בגילי העבודה
העיקריים – 25-64

צוין אחרת). השימוש במילה "בדואים" או "אוכלוסייה בדואית" מתייחס לבדואים בנגב (בהתחשב במספר סייגים שיימנו להלן).

נתונים כלליים

לפי נתוני הלמ"ס, בשנת 2019 מנתה כלל האוכלוסייה הערבית בישראל 1.9 מיליון תושבים. בנתוני הלמ"ס אין הבחנה נפרדת לאוכלוסייה הבדואית, ובדואים נמנים כחלק מהאוכלוסייה הערבית הכוללת או הערבית המוסלמית. בהערכת היקף האוכלוסייה הבדואית בנגב מקובל במקרים רבים להתייחס למוסלמים המתגוררים במחוז הדרום (על אף שיש מוסלמים שאינם בדואים החיים במחוז הדרום). על בסיס הנחה זו, עליה גם מבוססים הנתונים המוצגים במסמך זה, מספר הבדואים שחיו בנגב בסוף שנת 2019 עמד על כ-270 אלף, שהם 14% מהאוכלוסייה הערבית בישראל.¹ יש גם בדואים החיים במחוזות אחרים, אולם במסמך זה הם יכללו בתוך ההתייחסות לאוכלוסייה הערבית שאינה בדואית.

האוכלוסייה הערבית ובעיקר הבדואית מאופיינת בשיעור גבוה של צעירים וצעירות ושיעור נמוך של מבוגרים ומבוגרות ביחס לכלל האוכלוסייה בישראל.² נתון זה יכול להיות רלבנטי במיוחד כאשר בוחנים את שיעורי התעסוקה של האוכלוסייה במה שמוגדר "גיל העבודה" – בני 15 ומעלה.

באשר לנשים הערביות בגיל העבודה: בשנת 2019 התגוררו בישראל כ-708 אלף נשים ערביות בנות 15 ומעלה. מהן 632 אלף נשים ערביות שאינן בדואיות (89%) וכ-76 אלף נשים מהחברה הבדואית בנגב (11%). כ-440 אלף מהנשים הללו (ערביות שאינן בדואיות ובדואיות) היו במה שמכונה גילי העבודה העיקריים – 25-64.³

בחינת הפריסה הגאוגרפית של החברה הערבית מלמדת ששיעור גבוה יחסית ממנה מתגורר באזורי פריפריה. הדבר נכון ביתר שאת בהתייחס לאוכלוסייה הבדואית. המגורים בפריפריה יוצרים פערים בנגישות לתעסוקה וברמות ההשתכרות, לאור ריכוז משמעותי של משרות בשכר גבוה בעיקר באזור המרכז והיעדר נגישות בפריפריה למוקדי תעסוקה אזוריים.⁴

¹ מרק פלדמן, ראש תחום בכיר עבודה ושכר וסגן מנהל אגף בכיר מיקרו כלכלה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 30 בינואר 2022.

² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [השנתון הסטטיסטי לישראל 2020 – מס' 71, לוח: 2.3: אוכלוסייה לפי קבוצות אוכלוסייה, דת, מין וגיל](#), 26 ביולי 2020. להרחבה ראו מסמך מרכז המחקר והמידע של הכנסת: אוריגנה אלמסי ואתי ווייטבלאי, [אוכלוסיית הבדואים בדרום – מבחר נתונים](#), 16 בנובמבר 2021.

³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [מעקב אחר יעדי תעסוקה ממשלתיים – 3/2021](#), תאריך עלייה לאתר: 25 באוקטובר 2021.

⁴ משרד הכלכלה והתעשייה, זרוע העבודה, [תעסוקה בחברה הערבית – המלצות הצוות הבין משרד](#), אוקטובר 2021.

הגדרות**נתוני התעסוקה המוצגים במסמך מתבססים על ההגדרות האלו:**

שיעור ההשתתפות בכוח העבודה – שיעור האנשים השייכים לכוח העבודה בכלל האנשים בגיל העבודה (מעל גיל 15) בקבוצת אוכלוסייה מוגדרת; **מועסקים** – אנשים שעבדו לפחות שעה אחת בשבוע לפני הסקר, בהם כאלה שעבדו בהיקף מלא, כאלה שעבדו בהיקף זמני וכאלה שנעדרו זמנית מעבודתם.

בהתייחס לבלתי מועסקים, שמספרם אמור להעיד על היקף המובטלים במשק – לגופים שונים יש הגדרות שונות, כמפורט להלן:

הלמ"ס מגדירה "בלתי מועסקים" באופן הבא - כל אדם בן 15 ומעלה שלא עבד כלל (אפילו לא שעה אחת) בשבוע הקובע ושחיפש עבודה באופן פעיל בארבעת השבועות שקדמו לפקידתו בסקר כוח אדם.⁵ **שירות התעסוקה מתייחס ל"דורשי עבודה"** - כל מי שלא עבדו ונרשמו כדורשי עבודה בשירות התעסוקה. נתונים אלו כוללים גם את הזכאים לקצבאות אבטלה או הבטחת הכנסה מהמוסד לביטוח לאומי על פי העמידה בתנאי הזכאות, **וגם דורשי עבודה שאינם זכאים לקצבאות מהמוסד לביטוח לאומי**. עם התפרצות נגיף הקורונה ההגדרה של שירות התעסוקה התרחבה יותר והיא כוללת את הקבוצות האלו: **מי שנמצאים באבטלה, מקבלי הבטחת הכנסה ואלה שאינם מועסקים מסיבות הקשורות לקורונה**.⁶ בשל ההבדלים בהגדרות של שני הגופים, נתוני הלמ"ס על "בלתי מועסקים" הם שונים מנתוני שירות התעסוקה על "דורשי עבודה". במסמך זה נציג את שני סוגי הנתונים.

תעסוקת נשים ערביות: מבט כללי

ככלל, שיעורי התעסוקה בקרב האוכלוסייה הערבית והבדואית נמוכים משיעורי התעסוקה בקרב האוכלוסייה היהודית בישראל. הפער בשיעורי התעסוקה בולט במיוחד בקרב הנשים (בדואיות וערביות). **מחקרים ודוחות שונים הצביעו על מספר גורמים מרכזיים לפערים הללו:** היעדר נגישות תחבורתית מספקת למוקדי תעסוקה; היצע נמוך של מקומות עבודה ביישובים הערבים;⁷

⁵ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקר כוח אדם 2019, [הגדרות, סיווגים והסברים](#), כניסה: 19 ביולי 2021.

⁶ ניסן אברהם, [התמודדות האוכלוסייה הערבית עם משבר הקורונה בשוק העבודה](#), 27 ביולי 2021, עמ' 6.

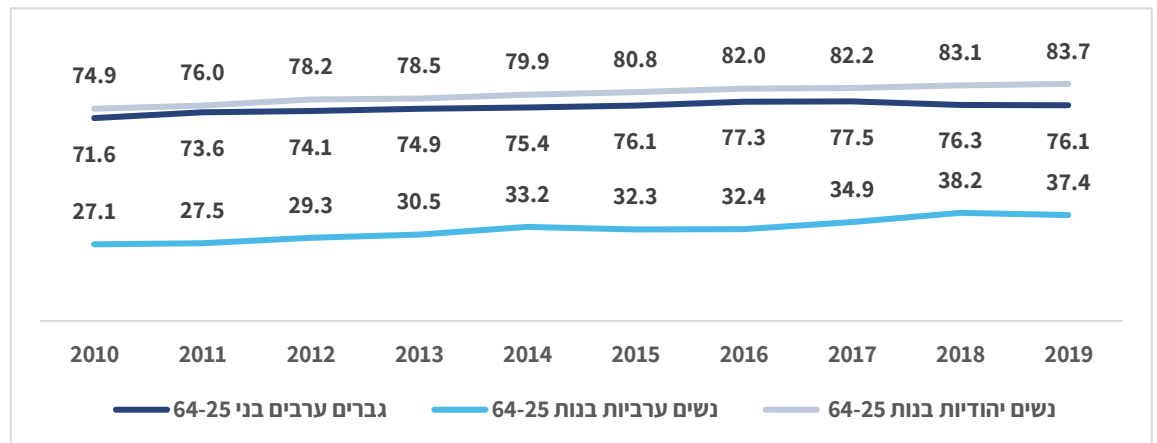
⁷ לעניין זה ראו: משרד הכלכלה והתעשייה, [זרוע העבודה, תעסוקה בחברה הערבית – המלצות הצוות הבין-משרדי](#), אוקטובר 2021, עמ' 23-18.

אפליית מעסיקים בלתי פורמלית; מחסור במעונות יום; שכר נמוך; הכוונה תעסוקתית לא מספקת והיעדר השכלה וכישורים מקצועיים מתאימים.⁸

ביולי 2010 התקבלה החלטת ממשלה מספר 1994 שעניינה: הצבת יעדי תעסוקה לשנים 2010-2020. **בהחלטה נקבעו יעדי תעסוקה בקרב נשים ערביות לשנת 2020: שיעור תעסוקה של 41% בקרב נשים בגילי 25-64 ושיעור תעסוקה של 42% בקרב נשים בגילי 20-24.**⁹

בין השנים 2010-2019 שיעור התעסוקה של הנשים הערביות (לרבות בדואיות) עלה ב-10 נקודות האחוז, אך הוא עודנו נמוך ביחס לשיעור התעסוקה בקרב הגברים הערבים והנשים יהודיות. בתרשים 1 יוצגו שיעורי התעסוקה לאורך העשור בפילוח לפי קבוצת אוכלוסייה ומגדר. בתרשים זה נתוני החברה הבדואית כלולים בתוך החברה הערבית הכללית.

תרשים 1: שיעורי תעסוקה בגילי 25-64, 2010 - 2019, לפי קבוצות אוכלוסייה¹⁰

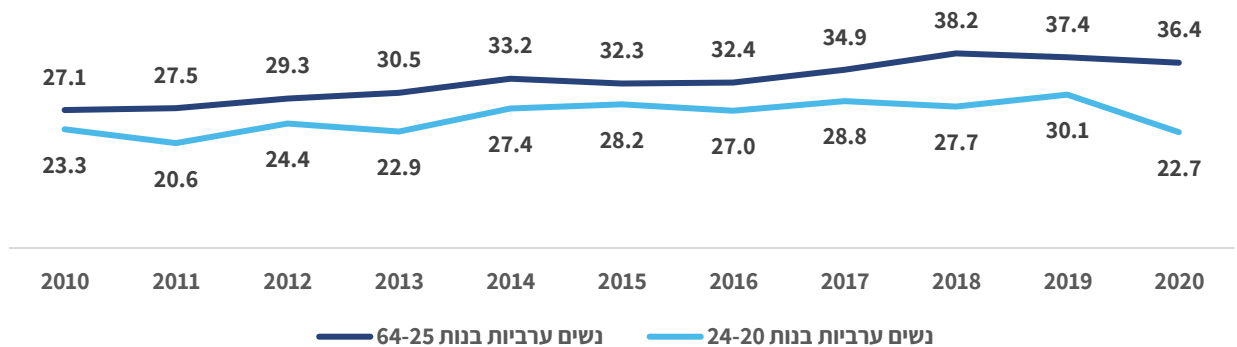
כפי שעולה מהתרשים, בשנים 2010-2019 הייתה עלייה עקבית בשיעורי התעסוקה של שלוש קבוצות האוכלוסייה (גברים ערבים, נשים ערביות ונשים יהודיות). שיעור התעסוקה של הנשים הערביות עלה ב-10.3 נקודות האחוז, מ-27.1% ל-37.4%. לשם השוואה, שיעור התעסוקה של הנשים היהודיות עלה במהלך שנים אלה ב-7.3 נקודות האחוז ושיעור התעסוקה של הגברים הערבים עלה ב-4.5 נקודות האחוז. **אף שעלה בהיקפים גבוהים מאלו של הנשים היהודיות ושל הגברים הערבים, שיעור התעסוקה של הנשים הערביות נותר נמוך מאוד בהשוואה לשיעור התעסוקה של הקבוצות האחרות.**

למרות ששיעור התעסוקה של הנשים הערביות עלה במידה רבה יותר משל הנשים היהודיות ושל הגברים הערבים, הוא נותר נמוך מאוד ביחס אליהם

⁸ סמדר סומך, אורן תירוש ונועם קשת, [תעסוקה בקרב האוכלוסייה הערבית בעת משבר הקורונה: אתגרים, הזדמנויות ומרחבי השפעה](#), מכון מאיר - ג'וינט - ברוקדייל, יולי 2020.

⁹ החלטה 1994 של הממשלה ה-32, [הצבת יעדי תעסוקה לשנים 2010 - 2020](#), 15 ביולי 2010.

¹⁰ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [מעקב אחר יעדי תעסוקה ממשלתיים - 3/2021](#), תאריך עלייה לאתר: 25 באוקטובר 2021.

תרשים 2: שיעורי התעסוקה של נשים ערביות בגילי 64-25 ו-24-20 בשנים 2010-2020¹¹

כפי שעולה מהתרשים, **שיעורי התעסוקה של הנשים הערביות לא הגיעו ליעדים שנקבעו בהחלטת הממשלה**. אם נבחן את נתוני שנת 2019 (לפני התפרצות מגפת הקורונה, שהשפיעה על שוק העבודה) - שיעור התעסוקה של הנשים הערביות בגילי 64-25 עמד 37.4% ושיעור התעסוקה בקרב הנשים הערביות בגילי 24-20 היה 30.1%. מכאן, **שבשתי קבוצות הגיל שיעורי התעסוקה של הנשים הערביות לא הגיעו ליעדים שנקבעו בהחלטת הממשלה עוד טרם השפעת מגפת הקורונה, כאשר הפער העיקרי היה בקרב הנשים הערביות הצעירות**. בשנת 2020 שיעורי התעסוקה של שתי הקבוצות הללו ירדו (שיעור התעסוקה של נשים ערביות בגילי 64-25 ירד בנקודת אחוז אחת לערך ואילו שיעור התעסוקה של נשים בגילי 24-20 ירד בכ-8 נקודות האחוז)¹². כפי שנראה בפרק של המסמך שיתמקד במגפת הקורונה, ירידה זו לא אפיינה רק את הנשים הערביות.

באוקטובר 2021 התקבלה החלטת ממשלה מספר 550 שעניינה: התוכנית הכלכלית לצמצום הפערים בחברה הערבית עד לשנת 2026. בהחלטה נקבעו בין היתר **יעדי תעסוקה בקרב האוכלוסייה הערבית לשנת 2026**, שמתייחסים לגילי העבודה העיקריים - 64-25. היעד שהוגדר לגברים ערבים הינו 75.8% ולנשים ערביות 46.3%¹³. בניגוד להחלטה הקודמת, החלטת הממשלה החדשה אינה כוללת התייחסות נפרדת ליעד תעסוקה בקרב הצעירות בנות 24-20.

¹¹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [מעקב אחר יעדי תעסוקה ממשלתיים - 3/2021](#), תאריך עלייה לאתר: 25 באוקטובר 2021.

¹² בהחלטת הממשלה נקבעו יעדי תעסוקה עבור מספר קבוצות אוכלוסייה, בהן גברים ערבים בגילי 64-25 ובגילי 24-20, וגברים חרדים ונשים חרדיות בגילי 64-25. עבור גברים ערבים בגילי 64-25 נקבע יעד תעסוקה של 78% עד לשנת 2020; בשנת 2017 שיעור התעסוקה בקרב גברים ערבים הגיע ל-77.5% אך מאז ירד ובשנת 2020 עמד על 69.3%. עבור גברים ערבים בגילי 24-20 נקבע יעד תעסוקה של 65% עד לשנת 2020; במהלך השנים 2013-2017 שיעור התעסוקה בקרב גברים ערבים בגילים אלה עבר את היעד אך מאז ירד וב-2020 היה 48.9%. עבור גברים חרדים ונשים חרדיות בגילי 64-25 נקבע יעד תעסוקה של 63% עד לשנת 2020. שיעור התעסוקה של גברים חרדים בגילים אלה הגיע בשנת 2020 ל-49.2% ושיעור התעסוקה של הנשים החרדיות בגילים אלה הגיע ל-78.8%.

¹³ החלטה 550 של הממשלה ה-36, [התוכנית הכלכלית לצמצום פערים בחברה הערבית עד שנת 2026](#), 24 באוקטובר 2021.

2. נתוני תעסוקה של נשים ערביות ובדואיות טרם התפרצות מגפת הקורונה

2.1. תכונות כוח העבודה

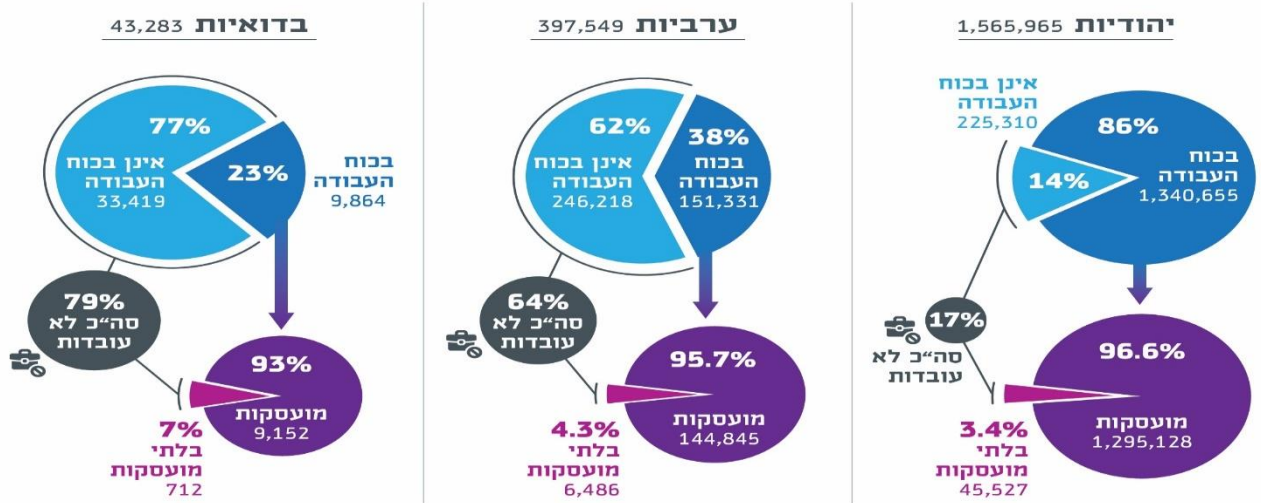
בפרק זה יובאו נתונים על תעסוקת נשים ערביות ובדואיות טרם פרוץ משבר הקורונה. הנתונים שיובאו בפרק מבוססים על עיבוד מיוחד של הלמ"ס לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת. יודגש, כי הנתונים מבוססים על עיבודים שנעשו בהסתמך על סקר כוח אדם שעורכת הלמ"ס והם נשענים על דיווח עצמי של הנסקרים. כאמור, בחלק מהמקרים (ובעיקר בנתונים המתייחסים לאוכלוסייה הבדואית ובפרט לנשים בדואיות) לא ניתן להסיק מסקנות סטטיסטיות מובהקות בשל מדגם קטן – ולכן חלק מהנתונים חסרים.

למעט אם צוין אחרת, בפרק זה בחינת נתוני התעסוקה תעשה לפי המדדים האלו: **שיעור השתתפות בכוח העבודה האזרחי** – בני 15 או יותר אשר מועסקים או חיפשו עבודה באופן פעיל בארבעת השבועות שקדמו לסקר (גם אם אינם מועסקים); **מועסקים** – אנשים שעבדו לפחות שעה אחת בשבוע לפני הסקר, בהם כאלה שעבדו בהיקף מלא, כאלה שעבדו בהיקף זמני וכאלה שנעדרו זמנית מעבודתם; **בלתי מועסקים** – כל אדם בן 15 ומעלה שלא עבד כלל (אפילו לא שעה אחת) בשבוע הקובע ושחיפש עבודה באופן פעיל בארבעת השבועות שקדמו לפקידתו בסקר; **אינם בכוח העבודה** – בני 15 ומעלה שלא היו מועסקים או בלתי מועסקים בשבוע הקובע.¹⁴ כלומר, האוכלוסייה שאינה עובדת כוללת גם את מי שאינם בכוח העבודה וגם את מי שהם בכוח העבודה ואינם מועסקים.

כפי שנראה בהמשך, בתקופת הקורונה חלו שינויים מסוימים בתכונות כוח העבודה של נשים ערביות ובדואיות. בתרשים שלהלן מוצגים מאפייני כוח העבודה של נשים ערביות ובדואיות בשנת 2019 (טרם התפרצות מגפת הקורונה).

¹⁴ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [מעקב אחרי יעדי תעסוקה ממשלתיים – הגדרות והסברים](#), כניסה: 25 בינואר 2022.

תרשים 3: תכונות כוח העבודה של נשים בגילי עבודה עיקריים (25-64), לפי קבוצת אוכלוסייה, 2019¹⁵

כפי שעולה מהתרשים, שיעורן של הנשים הבדואיות והערביות בגילי העבודה העיקריים שאינן בכוח העבודה גבוה באופן משמעותי מהשיעור בקרב היהודיות. בשנת 2019, 77% מהנשים הבדואיות לא היו בכוח העבודה - גבוה פי 5.5 משיעורן של היהודיות שלא היו בכוח העבודה, שעמד על 14%. באותה שנה שיעור הערביות שלא היו בכוח העבודה עמד על 62%.

שיעור המועסקות בקרב הבדואיות בגילי העבודה העיקריים עמד בשנת 2019 על 21%, לעומת שיעור תעסוקה של 36% בקרב הנשים הערביות ושיעור תעסוקה של 83% בקרב היהודיות.

שיעור הבלתי מועסקות (מתוך כוח העבודה) היה הגבוה ביותר בקרב הנשים הבדואיות: 7% מהנשים הבדואיות דיווחו כי הן בלתי מועסקות לעומת שיעורים של 4% בקרב הערביות ו-3% בקרב היהודיות. יוזכר כי בלתי מועסקות הן מי שאינן מועסקות ודיווחו כי חיפשו עבודה באופן פעיל.

נתונים אלה מלמדים כי הנשים הבדואיות משתתפות בכוח העבודה פחות מאשר הקבוצות האחרות; אולם גם בקרב מי שמתפתות בכוח העבודה, כלומר דיווחו על חיפוש עבודה, שיעורי התעסוקה נמוכים יותר.

2.2. מאפייני מועסקות ותעסוקה

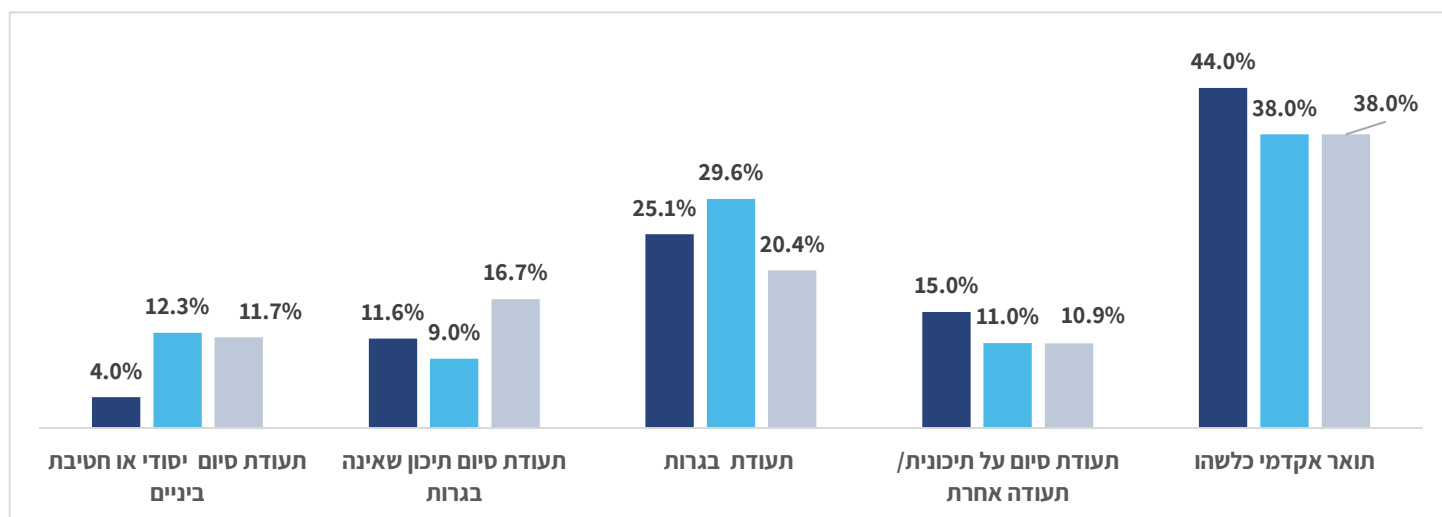
בחלק זה יוצגו נתונים על מאפיינים שונים של המועסקות הערביות והבדואיות ושל תעסוקתן: השכלה, ענפי תעסוקה, היקפי משרה ושכר.

¹⁵ עיבוד מיוחד של הל"מ"ס לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מירב פסטרנק, ראש תחום סטטיסטיקה של העבודה, אגף בכיר מקרו כלכלה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 14 בפברואר 2022.

השכלת המועסקות

בתרשים 4 שלהלן מוצגת התפלגות המועסקות הערביות בפילוח לפי רמת השכלה, על בסיס התעודה האחרונה שקיבלו. הנתונים אינם מתכנסים ל-100%, שכן יש כמה קטיגוריות קטנות של תעודות שלא נכללו בתרשים.

תרשים 4: התפלגות המועסקות (בגילי 15 ומעלה) לפי תעודה אחרונה שקיבלו, 2019¹⁶

מהתרשים עולה כי **רמת ההשכלה של המועסקות הערביות - ועוד יותר מכך של המועסקות**

הבדואיות - נמוכה מזו של המועסקות היהודיות. כך, כ-12% מהמועסקות הערביות וכ-12% מהמועסקות הבדואיות הן בעלות תעודת סיום בית ספר יסודי או חטיבת ביניים, לעומת 4% מהמועסקות היהודיות. בסה"כ כ-29% מבין המועסקות הבדואיות הן בעלות תעודה נמוכה מתעודת בגרות (תעודת סיום יסודי או חטיבת ביניים וכן תעודת סיום תיכון שאינה בגרות), לעומת כ-21% מהמועסקות הערביות ו-16% מהמועסקות היהודיות. ל-38% מהמועסקות הערביות והבדואיות יש תואר אקדמי כלשהו, לעומת 44% מהמועסקות היהודיות.

ככלל רמת ההשכלה של המועסקות הערביות, ובפרט של המועסקות הבדואיות, נמוכה מזו של המועסקות היהודיות

ענפי תעסוקה

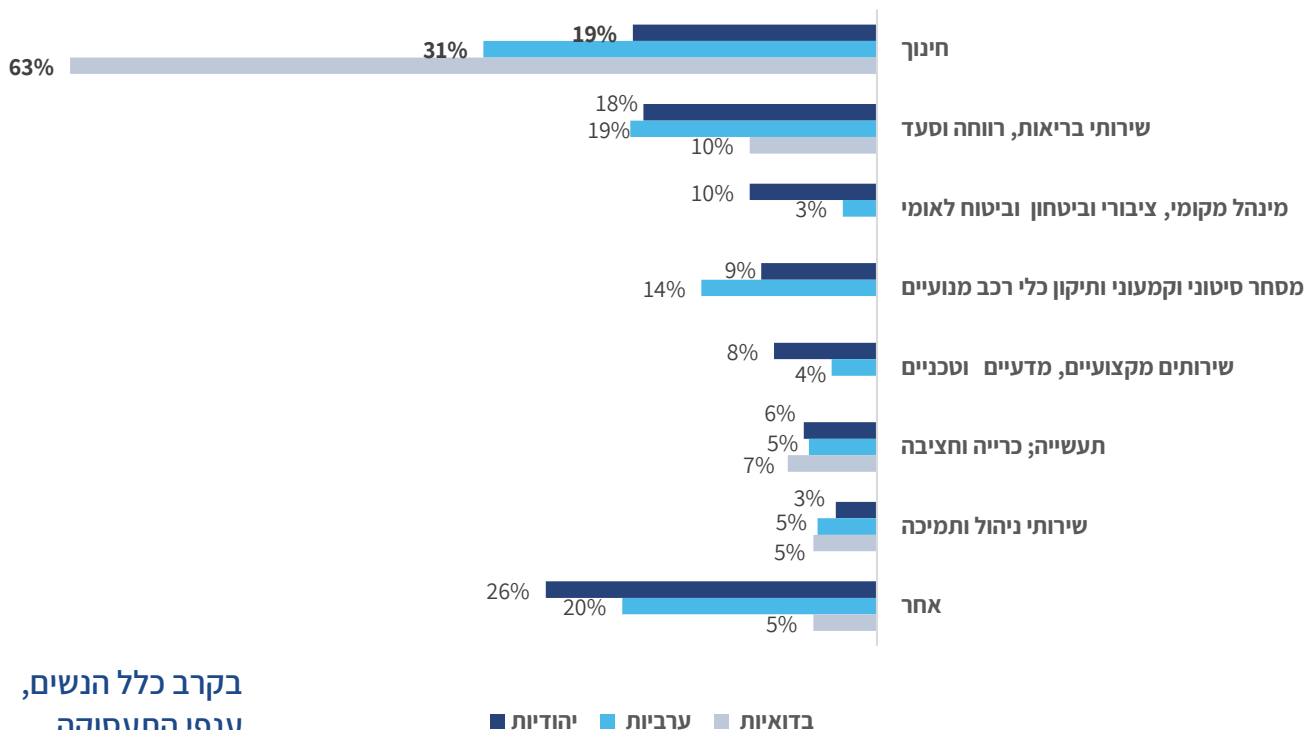
בטבלה 1 להלן מוצגת התפלגות המועסקות בכל קבוצת אוכלוסייה לפי הענף הכלכלי בו הן מועסקות. יצוין, כי הנתונים אינם מסתכמים ל-100%, בשל שיעורים קטנים מאוד בחלק מהקטיגוריות.¹⁷

¹⁶ עיבוד מיוחד של הלמ"ס לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מירב פסטרנק, ראש תחום סטטיסטיקה של העבודה, אגף בכיר מקרו כלכלה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 14 בפברואר 2022.

¹⁷ לגבי המועסקות הבדואיות - הנתונים כפי שהועברו אלינו מהלמ"ס מסתכמים ל-90%. אין לנו הסבר לפער זה.

תרשים 5: התפלגות מועסקות (בגילי 15 ומעלה) לפי ענף כלכלי ולפי קבוצת אוכלוסייה,

2019¹⁸

בקרב כלל הנשים, ענפי התעסוקה העיקריים בשנת 2019 היו ענפי החינוך ובריאות, רווחה וסעד- ענפים שהשכר הממוצע בהם נמוך יחסית. אולם שיעור הנשים הערביות והבדואיות שהועסקו בענפים הללו היה גבוה יותר משיעור הנשים היהודיות

מהנתונים המוצגים בתרשים ניתן ללמוד כי בקרב כלל הנשים, ענפי התעסוקה העיקריים בשנת 2019 היו ענפי החינוך ובריאות, רווחה וסעד. אולם, שיעור הנשים הערביות והבדואיות שהועסקו בענפים הללו היה גבוה יותר משיעור הנשים היהודיות. כך למשל, 19% מהמועסקות היהודיות הועסקו בענפי החינוך לעומת 31% מהמועסקות הערביות ו-63% מהמועסקות הבדואיות. ענפי התעסוקה הללו (חינוך ובריאות, רווחה וסעד) מאופיינים בשכר נמוך יחסית.¹⁹

מנגד, בענפים בהם שכר גבוה מהשכר הארצי הממוצע שיעור המועסקות הערביות והבדואיות נמוך ביחס לשיעורן של היהודיות (למשל בענפים: מינהל מקומי, ציבורי וביטחון וביטוח לאומי; ובענף השירותים המקצועיים).²⁰

¹⁸ עיבוד מיוחד של הלמ"ס לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מירב פסטרנק, ראש תחום סטטיסטיקה של העבודה, אגף בכיר מקרו כלכלה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 14 בפברואר 2022.

¹⁹ המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי לישראל 2020 – מס' 71, [לוח 9.12, מועסקים ושכירים, לפי ענף כלכלי, קבוצת אוכלוסייה ומין; לוח 9.38, משרות שכיר, שכר ושכר ממוצע למשרת שכיר, לפי ענף כלכלי](#), כניסה: 15 ביולי 2021.

²⁰ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי לישראל 2020 – מס' 71, [לוח 9.12, מועסקים ושכירים, לפי ענף כלכלי, קבוצת אוכלוסייה ומין; לוח 9.38, משרות שכיר, שכר ושכר ממוצע למשרת שכיר, לפי ענף כלכלי](#), כניסה: 15 ביולי 2021.

נשים ערביות
ובדואיות השתלבו
פחות מנשים יהודיות
בענפים שבהם השכר
גבוה יחסית

היקף משרה

בטבלה שלהלן תוצג התפלגות המועסקות הערביות, הבדואיות והיהודיות בשנת 2019 לפי היקפי המשרה שלהן, בהתאם להגדרות הלמ"ס לעניין זה: משרה מלאה - 35 שעות או יותר בשבוע ומשרה חלקית - 1-34 שעות בשבוע.²¹ יצוין כי לפי הלמ"ס לעובדי הוראה ישנן הגדרות שונות למשרה מלאה - מכסת השעות המהווה משרה מלאה בחינוך הקדם יסודי היא: 30.4 שעות שבועיות למשרה "באופק חדש" ו-30 שעות שבועיות למשרה רגילה; בחינוך היסודי: 36 שעות שבועיות למשרה ב"אופק חדש" ו-30 שעות שבועיות למשרה רגילה; בחטיבות ביניים בחינוך העל יסודי: 36 שעות שבועיות למשרה ב"אופק חדש" ו-24 שעות שבועיות למשרה רגילה; בחטיבה העליונה בחינוך העל יסודי: 40 שעות שבועיות למשרה ב"עוז לתמורה" ו-24 שעות שבועיות למשרה רגילה.²²

טבלה 1: התפלגות המועסקות בגילי 15 ומעלה לפי היקף משרה ולפי קבוצת אוכלוסייה.

²³2019

היקף משרה		קבוצת אוכלוסייה
מלאה	חלקית	
54%	36%	יהודיות
64%	31%	ערביות
72%	24%	בדואיות

בהשוואה לנשים היהודיות, שיעור גבוה יותר מבין הנשים הערביות והבדואיות הועסק במשרה מלאה. ייתכן שהדבר קשור להיקף הגבוה של עובדות חינוך בקרבן, שכן בענף זה יש הגדרות אחרות למשרה מלאה

* הנתונים אינם מסתכמים ל-100%, משום שהם לא כוללים קטגוריה נוספת - את מי שנעדרו כל השבוע מעבודתן

מנתוני הטבלה ניתן ללמוד כי בהשוואה לנשים היהודיות, שיעור גבוה יותר מבין הנשים הערביות והבדואיות הועסק במשרה מלאה. ייתכן שהשיעור הגבוה יחסית של נשים ערביות ובדואיות המועסקות במשרה מלאה קשור להבדלים בהתפלגות ענפי התעסוקה של הנשים הללו ובפרט לשיעור הגבוה יחסית של הנשים הערביות והבדואיות המועסקות בענף ההוראה, כפי שהוצג לעיל.²⁴

²¹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקר כוח אדם 2019, [הגדרות, סיווגים והסברים](#), עמ' 22. כניסה: 7 בפברואר 2022.

²² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [עובדי הוראה במערכת החינוך - הגדרות והסברים](#), כניסה: 7 בפברואר 2022.

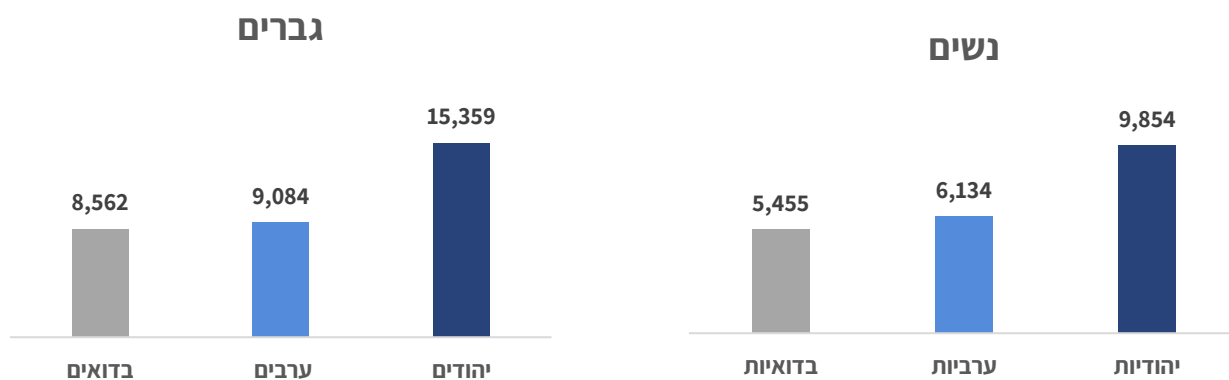
²³ עיבוד מיוחד של הלמ"ס לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מירב פסטרנק, ראש תחום סטטיסטיקה של העבודה, אגף בכיר מקרו כלכלה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 14 בפברואר 2022.

²⁴ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקר כוח אדם 2019, [לוח 8.3, מועסקים ושכירים ערבים, לפי ענף כלכלי, משלח יד, ממוצע שעות עבודה לשבוע, דת ומין; לוח 2.31, ממוצע שעות עבודה לשבוע למועסק ולשכיר \(כולל נעדרים זמנית מעבודתם\), לפי משלח יד, קבוצת אוכלוסייה ומין](#), כניסה: 15 ביולי 2021.

נתוני שכר

לפי נתוני הלמ"ס, בשנת 2019 השכר החודשי הממוצע ברוטו למשרת שכיר היה 10,952 ש"ח.²⁵ להלן יוצגו נתוני שכר חודשי ממוצע של שכירים בפילוח לפי קבוצות אוכלוסייה ומגדר. יצוין כי בניגוד לנתוני התעסוקה שהוצגו עד כה, אשר מבוססים על נתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס, נתוני השכר שיוצגו להלן מבוססים על עיבוד נתוני הכנסה מנהליים של רשות המיסים והם מתייחסים ל**שכר חודשי ממוצע של שכירים** (סך השכר השנתי של שכיר מחולק במספר חודשי העבודה בגינם קיבל שכר מכל משרות העבודה במהלך השנה).²⁶

תרשים 6: שכר ממוצע חודשי של שכירים בני 20 ומעלה לפי קבוצת אוכלוסייה ומגדר, בש"ח, 2019²⁷

בשנת 2019 הכנסתם החודשית הממוצעת של שכירים ערבים ובעיקר שכירים בדואים הייתה נמוכה מזו של היהודים. פערי השכר המגדריים היו דומים בכל אחת מהקבוצות

מהתרשים ניתן ללמוד כי השכר החודשי הממוצע של השכירים הערבים והבדואים נמוך מזה של השכירים היהודים; הפער המשמעותי ביותר הוא בין שכרם של הבדואים לשכרם של היהודים – בשנת 2019 שכירים בדואים השתכרו בממוצע 44% פחות משכירים יהודים ושכירות בדואיות השתכרו בממוצע 45% משכירות יהודיות.

מעניין לציין כי **פערי השכר המגדריים הם דומים בשלושת קבוצות האוכלוסייה**: השכירות היהודיות והשכירות הבדואיות משתכרות בממוצע 36% פחות מהשכירים היהודים והשכירים הבדואים, בהתאמה; ואילו השכירות הערביות משתכרות בממוצע 32% פחות מהשכירים הערבים.

רמת השכר הנמוכה יחסית של השכירות הערביות והבדואיות עשויה להיות קשורה להעסקה של נשים ערביות ובדואיות בעיקר בענפי החינוך והבריאות, רווחה וסעד כפי שהוצג לעיל. זאת שכן

²⁵ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [השכר הממוצע ברוטו למשרת שכיר בשנת 2020](#), הודעה לתקשורת, 4 במרץ 2021. כניסה: 16 בפברואר 2022.

²⁶ דוד לנדאו, מידען ומרכז(בכיר) עיבודים מיוחדים, תחום מידע, שירות זמין ותוכן אינטרנט, אגף דוברות, תקשורת והסברה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 14 בפברואר 2022.

²⁷ עיבוד מיוחד של הלמ"ס לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מירב פסטרנק, ראש תחום סטטיסטיקה של העבודה, אגף בכיר מקרו כלכלה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 14 בפברואר 2022.

לפי נתוני הלמ"ס, ענפי התעסוקה הללו מאופיינים בשכר נמוך יחסית. מנתוני הלמ"ס עולה כי גם בקרב הגברים הערבים והבדואים המועסקים - שיעורים גבוהים יחסית מועסקים בענפים המאופיינים בשכר נמוך כמו: בינוי, מסחר סיטונאי וקמעוני ותיקון כלי רכב מנועיים.²⁸

במרץ 2021 ממלא מקום השר לשוויון חברתי החליט על הקמת צוות בין משרדי בנושא קידום תחום התעסוקה של החברה הערבית. לצוות האמור הוגדרו כמה תפקידים מרכזיים, בין היתר הצעת צעדים וכלים הנדרשים לעמידה ביעדי התעסוקה שנקבעו על ידי הממשלה תוך מיצוי הפוטנציאל של החברה הערבית בשוק התעסוקה. באוקטובר 2021 פרסם הצוות דוח המסכם את המלצותיו. **בכל הנוגע לפערי השכר בין האוכלוסייה הערבית והיהודית, הצוות מנה מספר גורמים מרכזיים:**

-עיסוק של העובדים החברה הערבית במקצועות עם פריון נמוך, אשר מצריכים רמת השכלה מינימלית.
-השכלה ומספר שנות לימוד נמוכים בקרב החברה הערבית - עניין המגביל את יכולתה להשתלב במקצועות עם פריון גבוה.
-פיזור גאוגרפי ומגורים בפריפריה -ריכוז משמעותי של המשרות בשכר גבוה בעיקר באזור המרכז והיעדר נגישות בפריפריה למוקדי תעסוקה אזוריים.²⁹

2.2 בלתי מועסקות ודורשות עבודה

בחלק זה יוצגו נתונים על בלתי מועסקים טרם התפרצות מגפת הקורונה. נתוני הבלתי מועסקים שיוצגו להלן הועברו למרכז המחקר והמידע של הכנסת על ידי שני גופים: הלמ"ס ושירות התעסוקה. כל אחד מהגופים הללו עובד לפי הגדרות שונות ומתבסס על מקורות שונים ועל כן קיימים פערים משמעותיים בין הנתונים של שניהם. בחרנו להציג את נתוני שני הגופים, שכן מכל סט של נתונים ניתן להפיק תובנות אחרות.

נתוני הלמ"ס לגבי בלתי מועסקים נשענים על סקר כוח אדם, כאשר הנדגמים נשאלים האם עבדו יותר משעה אחת בשבוע האחרון; מי שעונה בחיוב יירשם בתור מועסק. מי שעונה בשלילה יישאל אם חיפש עבודה בשבועיים האחרונים; במידה וענה בחיוב על שאלה זו יירשם כבלתי מועסק. במידה וענה בשלילה - יירשם כמי שאינו בכוח העבודה (כפי שיפורט בהמשך - בתקופת הקורונה נוספו שאלות נוספות).

לעומת זאת, נתוני שירות התעסוקה הינם נתונים מנהליים שמתייחסים ל"דורשי עבודה", שהם כל מי שלא עבדו ונרשמו כדורשי עבודה בשירות התעסוקה. נתונים אלו כוללים גם את הזכאים לקצבאות אבטלה או הבטחת הכנסה מהמוסד לביטוח לאומי על פי העמידה בתנאי הזכאות,

²⁸ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי לישראל 2020 - מס' 71, [לוח 9.12, מועסקים ושכירים, לפי ענף כלכלי, קבוצת אוכלוסייה ומין; לוח 9.38, משרות שכיר, שכר ושכר ממוצע למשרת שכיר, לפי ענף כלכלי](#), כניסה: 15 ביולי 2021.

²⁹ משרד הכלכלה והתעשייה, דרוע העבודה, [תעסוקה בחברה הערבית - המלצות הצוות הבין משרד](#), אוקטובר 2021.

וגם דורשי עבודה שאינם זכאים לקצבאות מהמוסד לביטוח לאומי. עם התפרצות נגיף הקורונה ההגדרה התרחבה יותר והיא כוללת את הקבוצות האלו: **מי שנמצאים באבטלה, מקבלי הבטחת הכנסה ואלה שאינם מועסקים מסיבות הקשורות לקורונה (לרבות מי שהוצאו לחופשה ללא תשלום).**³⁰

בהקשר זה יצוין כי בדוח מבקר המדינה בנושא טיפול הממשלה במובטלים במשבר הקורונה שפורסם בשנת 2021, בוצעה השוואה בין נתוני המוסד לביטוח הלאומי, הלמ"ס ושירות התעסוקה על מספר המובטלים בישראל בתקופת זמן זהה. תוצאות הבדיקה העלו שלמעשה כל גוף מכריז על מספר אחר של מובטלים; הפער המשמעותי היה בין נתוני הלמ"ס לנתוני שירות התעסוקה, עד כדי כך שביוני 2020 - מספר דורשי העבודה לפי שירות התעסוקה היה גדול יותר מפי שניים ממספר הבלתי מועסקים לפי סקרי כוח האדם של הלמ"ס.

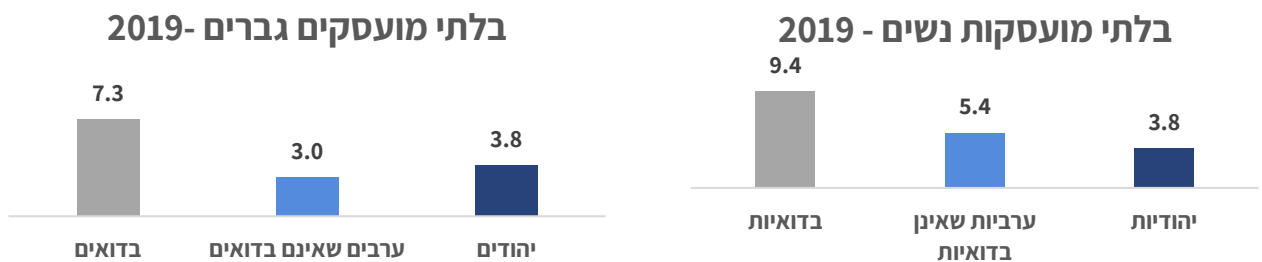
המבקר קבע בדוח, כי בנסיבות אלו לא ניתן לקבוע כמה מובטלים יש באמת ולא ניתן לבחון את סוגיית האבטלה ולגזור מכך את הצעדים הנכונים לשוק העבודה.³¹

נתוני הלמ"ס על בלתי מועסקים

ראשית נציג נתונים על בלתי מועסקים בהתאם להגדרת הלמ"ס, שכאמור כוללת את מי שאינם מועסקים וחיפשו עבודה באופן פעיל.

תרשים 7: שיעור הבלתי מועסקים (בני 15 ומעלה) מתוך כוח העבודה, לפי קבוצות

אוכלוסייה ומגדר, 2019³²

מהתרשים ניתן ללמוד כי בקרב האוכלוסייה הבדואית שיעור הבלתי מועסקים מתוך כוח העבודה - גברים ונשים גם יחד - גבוה משיעור הבלתי מועסקים בקרב שאר הקבוצות. בהתמקד בנשים, בשנת 2019 שיעור הבלתי מועסקות הבדואיות היה 9.4% (מהנשים בכוח העבודה), גבוה פי 2.5 מזה של היהודיות שעמד על 3.4% ופי 1.7 משיעור הבלתי מועסקות הערביות שעמד באותה שנה על 5.4% (מכוח העבודה).

שיעור הבלתי מועסקים מתוך כוח העבודה בקרב הבדואים - גברים ונשים - גבוה משיעור הבלתי מועסקים בקרב שאר הקבוצות

³⁰ ניסן אברהם, [התמודדות האוכלוסייה הערבית עם משבר הקורונה בשוק העבודה, 27 ביולי 2021](#), עמ' 6.

³¹ מבקר הדינה, [החטיבה לביקורת תחומי חברה ורווחה, טיפול הממשלה במובטלים במשבר הקורונה](#), תשפ"א - 2021.

³² דוד לנדאו, מידען ומרכז (בכיר) עיבודים מיוחדים, תחום מידע, שירות זמין ותוכן אינטרנט, אגף דוברות, תקשורת והסברה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 14 בפברואר 2022.

הלמ"ס גם העבירה למרכז המחקר והמידע של הכנסת נתונים על **המאפיינים של הבלתי-מועסקים היהודים והערבים**. לא ניתן היה להפיק נתונים מובחנים כאלה לגבי הבדואים, שכן מדובר במדגם קטן.

לפי נתוני הלמ"ס, לא רק ששיעור הבלתי מועסקות הערביות גבוה מהשיעור בקרב היהודיות, אלא גם קיימים פערים במשך זמן חיפוש עבודה, כפי שיובא להלן. טבלה 2 מציגה את נתוני הבלתי מועסקים לפי משך זמן חיפוש עבודה, בפילוח לפי קבוצת אוכלוסייה ומגדר.

טבלה 2: בלתי מועסקים בני 15 ומעלה לפי משך זמן חיפוש עבודה, בפילוח לפי מגדר

קבוצת אוכלוסייה, 2019³³

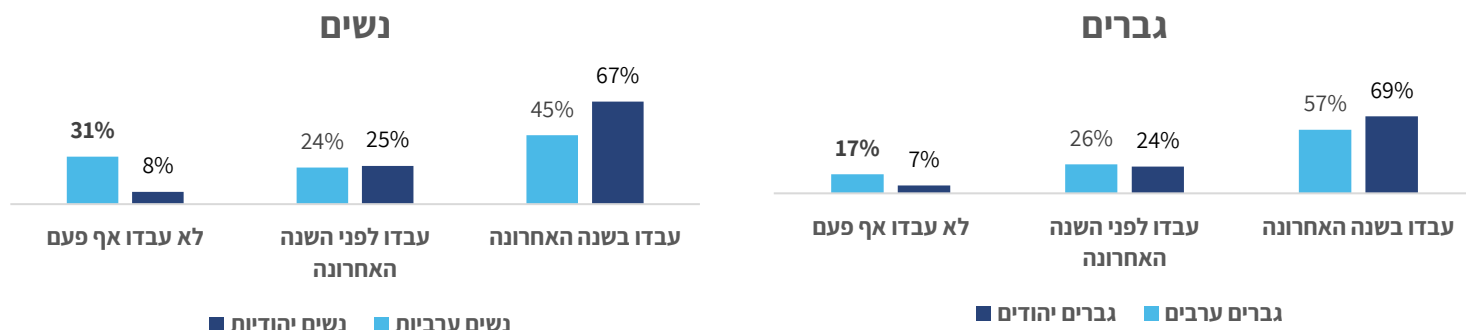
בלתי מועסקים ערבים - גברים ונשים - מחפשים עבודה במשך זמן ארוך יותר ממקביליהם היהודים

זמן חיפוש עבודה	גברים יהודים	גברים ערבים	נשים יהודיות	נשים ערביות
1-13 שבועות	50%	42%	56%	42%
14-26 שבועות	15%	13%	14%	13%
27-52 שבועות	10%	14%	7%	13%
53 שבועות או יותר	4%	9%	3%	11%
לא ידוע	21%	22%	20%	21%

מהנתונים בטבלה ניתן ללמוד כי **בלתי מועסקים ערבים - גברים ונשים - מחפשים עבודה במשך זמן ארוך יותר ממקביליהם היהודים**. בשנת 2019 - 24% מהנשים הערביות הבלתי מועסקות חיפשו עבודה במשך יותר מחצי שנה, לעומת 10% מהבלתי מועסקות היהודיות. עוד עולה מנתוני הלמ"ס, כי **31% מהבלתי מועסקות הערביות דיווחו כי לא עבדו אף פעם**, כפי שעולה בתרשים 8 להלן.

תרשים 8: בלתי מועסקים בני 15 ומעלה לפי זמן הפסקת עבודה, מגדר וקבוצת

אוכלוסייה, 2019³⁴

³³ עיבוד מיוחד של הלמ"ס לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מירב פסטרנק, ראש תחום סטטיסטיקה של העבודה, אגף בכיר מקרו כלכלה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 14 בפברואר 2022.

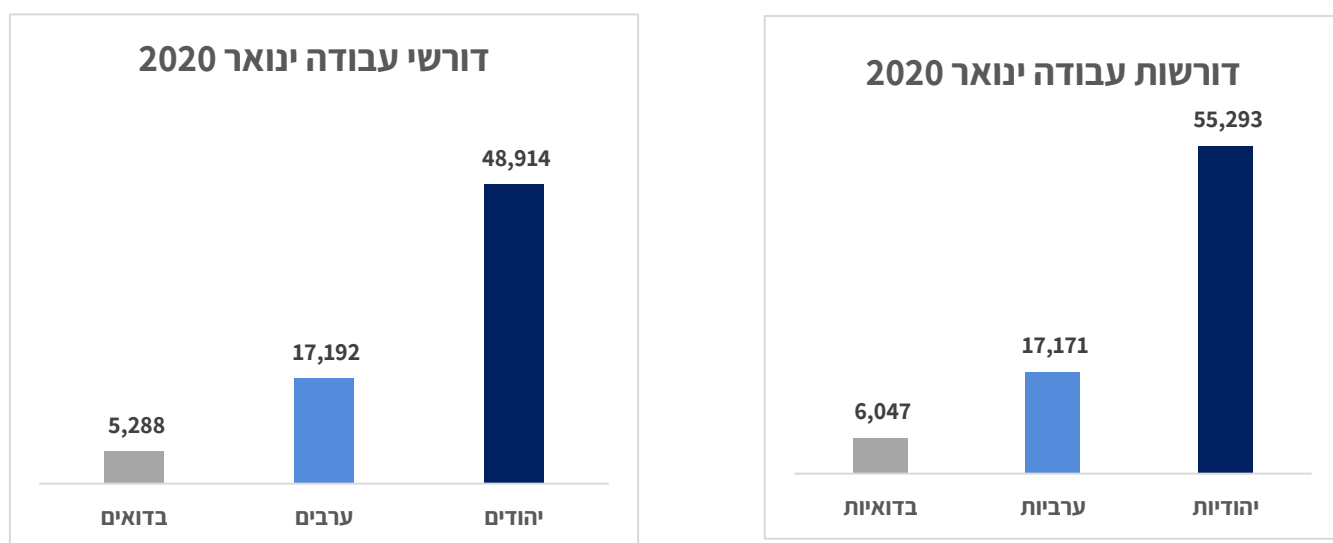
³⁴ עיבוד מיוחד של הלמ"ס לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מירב פסטרנק, ראש תחום סטטיסטיקה של העבודה, אגף בכיר מקרו כלכלה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 14 בפברואר 2022.

הלמ"ס גם העבירה למרכז המחקר והמידע של הכנסת נתונים על **הסיבות לאי-התעסוקה של מי שלא עבדו במשך שנה**. לפי נתוני הלמ"ס, אצל 23% מהערביות שהיו בלתי מועסקות במשך שנה – הסיבה לכך היתה לימודים בארץ או בחו"ל (לעומת 15% מהבלתי מועסקות היהודיות שלא עבדו במשך שנה); לצד זאת, 59% מהנשים הערביות שלא עבדו במשך שנה חיפשו עבודה באופן פעיל ולא מצאו, לעומת 42% מהיהודיות שלא עבדו במשך שנה.³⁵ כלומר, בהשוואה בין הבלתי-מועסקות הערביות והיהודיות רואים שמצד אחד - יש שיעור גבוה יותר של ערביות שלא עובדות כי הן לומדות; אולם מצד שני - יש גם שיעור גבוה יותר של ערביות שמחפשות עבודה באופן פעיל ולא מוצאות.

נתוני שירות התעסוקה על דורשי עבודה ערב פרוץ משבר הקורונה

שירות התעסוקה העביר למרכז המחקר והמידע של הכנסת נתונים על מספר דורשי העבודה בפילוח לפי מגדר וקבוצות אוכלוסייה בתקופות שונות. יודגש, כי נתוני שירות התעסוקה הם דינמיים, ויכולים להתעדכן בדיעבד. הנתונים המוצגים במסמך נכונים למועד הפקתם בפברואר 2022. בדומה לנתוני הלמ"ס, נתוני שירות התעסוקה כוללים תחת ההגדרה "בדואים" מוסלמים במחוז הדרום.

תרשים 9: דורשי עבודה בינואר 2020, בפילוח לפי קבוצות אוכלוסייה ומגדר³⁶

כפי שעולה בתרשים, בינואר 2020, ערב פרוץ משבר הקורונה, היו כ-6,000 נשים בדואיות שהיו רשומות כדורשות עבודה, לעומת 17 אלף נשים ערביות ו-55 אלף נשים יהודיות.

היות שישנם הבדלים משמעותיים בגודל של שלוש הקבוצות וכן בשיעורי התעסוקה בקרבן, בדקנו את שיעור דורשות העבודה בכל אחת מהקבוצות ביחס לשני המשתנים הללו. נתוני

³⁵ עיבוד מיוחד של הלמ"ס לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מירב פסטרנק, ראש תחום סטטיסטיקה של העבודה, אגף בכיר מקרו כלכלה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 14 בפברואר 2022.

³⁶ שם.

התעסוקה עליהם התבססנו מתייחסים לנתוני הלמ"ס על מועסקות בשנת 2019 (טרם פרוץ משבר הקורונה).

טבלה 3: דורשות עבודה בינואר 2020 - מספרים מוחלטים ושיעורים משוקללים, לפי

קבוצת אוכלוסייה³⁷

בדואיות	ערביות ³⁹	יהודיות ³⁸	
6,047	17,171	55,293	דורשות עבודה
8%	22%	70%	שיעור מתוך כלל דורשות העבודה
2.1%	19.4%	76.3%	שיעור מכלל האוכלוסייה בגיל העבודה*
0.6%	9.5%	85.4%	שיעור מכלל המועסקות בגיל העבודה ⁴⁰

*הנתונים אינם מסתכמים ל-100% ומוצגים כפי שהם התקבלו במרכז המחקר והמידע מהלמ"ס.

בינואר 2020 8%
מדורשות העבודה היו
בדואיות, שיעור גבוה
ביחס לחלקן
באוכלוסייה בגילאים
הרלוונטיים (2.1%)
ולשיעורן מכלל
המועסקות (0.6%)

מהטבלה עולה כי בינואר 2020 הנשים הבדואיות היו 8% מכלל דורשות העבודה; זאת כאשר שיעורן בקרב האוכלוסייה בגילאים הרלבנטיים עמד על 2.1% ושיעורן בקרב המועסקות עמד על 0.6% בלבד. כלומר, **טרם פרוץ משבר הקורונה הנשים הבדואיות היו מיוצגות באופן גבוה יחסית בקרב דורשות העבודה.**

להלן יוצגו מאפייני דורשות העבודה, כפי שהם עולים מהנתונים של שירות התעסוקה.

טבלה 4: התפלגות דורשות עבודה, לפי גיל וקבוצת אוכלוסייה, ינואר 2020⁴¹

בדואיות	ערביות	יהודיות	גיל
21%	17%	25%	עד 34
55%	40%	46%	35-55
24%	43%	29%	55 ומעלה

מהנתונים בטבלה ניתן ללמוד כי בקרב דורשות העבודה היהודיות והבדואיות קבוצת הגיל הגדולה ביותר הייתה 35-55 (55% מדורשות העבודה הבדואיות ו-46% מדורשות העבודה היהודיות היו בקבוצת גיל זו); בקרב דורשות העבודה הערביות קבוצת הגיל הגדולה ביותר הייתה 55 ומעלה (46%).

בחינת נתוני דורשי העבודה בהתפלגות לפי אורך זמן אבטלה מלמדת על הבדלים ניכרים בין קבוצת האוכלוסייה השונות, כפי שיוצג בתרשים שלהלן.

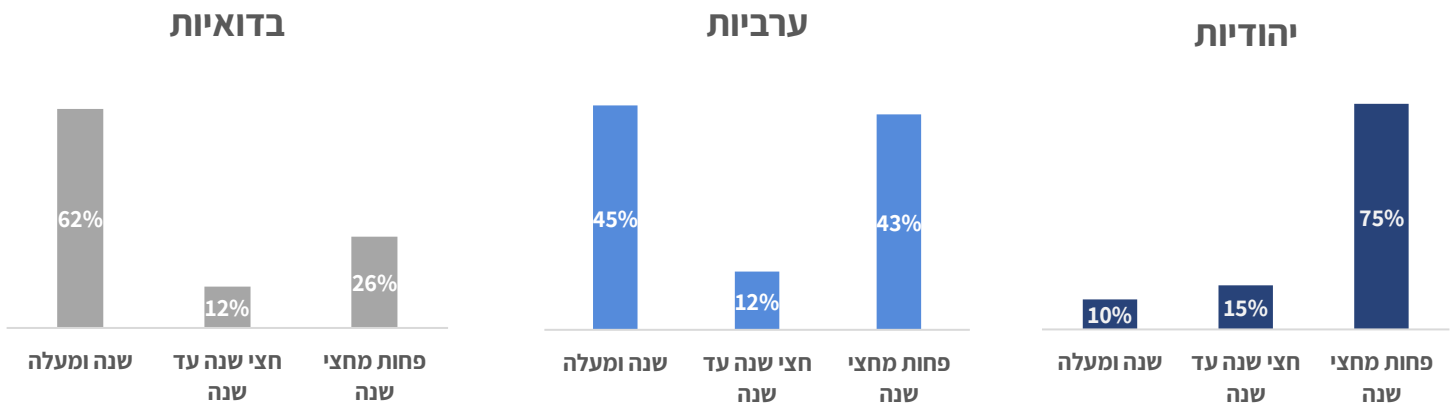
³⁷ ניסן אברהם, אנליסט שוק העבודה, אגף סמנכ"ל לות תכנון, שירות התעסוקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 8 בפברואר 2022.

³⁸ תחת קטגוריה זו נכללים "יהודים ואחרים".

³⁹ תחת קטגוריה זו כלולים מוסלמים שאינם בדואים (כולל במזרח ירושלים), דרוזים ונוצרים.

⁴⁰ השיעורים אינם מתכנסים ל-100%. אין לנו הסבר לפער של האחוזים הבודדים.

⁴¹ ש.מ.

תרשים 10: דורשות עבודה בינואר 2020, לפי תקופת אבטלה, בפילוח לפי קבוצות**אוכלוסייה⁴²**

**ערביות ובעיקר
בדואיות מצויות
בסטטוס של דורשות
עבודה משכי זמן
ממושכים יותר מאשר
דורשות עבודה
יהודיות – 62%
מדורשות העבודה
הבדואיות ו-45%
מדורשות העבודה
ערביות היו בסטטוס
זה יותר משנה**

מהתרשים עולה כי בקרב דורשות העבודה היהודיות – 75% היו בסטטוס זה פחות מחצי שנה; לעומת זאת, בקרב הנשים הערביות ובעיקר בקרב הנשים הבדואיות משכי הזמן בסטטוס של דורשות עבודה הם ארוכים משמעותית – 62% מדורשות העבודה הבדואיות ו-45% מדורשות העבודה היהודיות היו בסטטוס של דורשות עבודה יותר משנה.

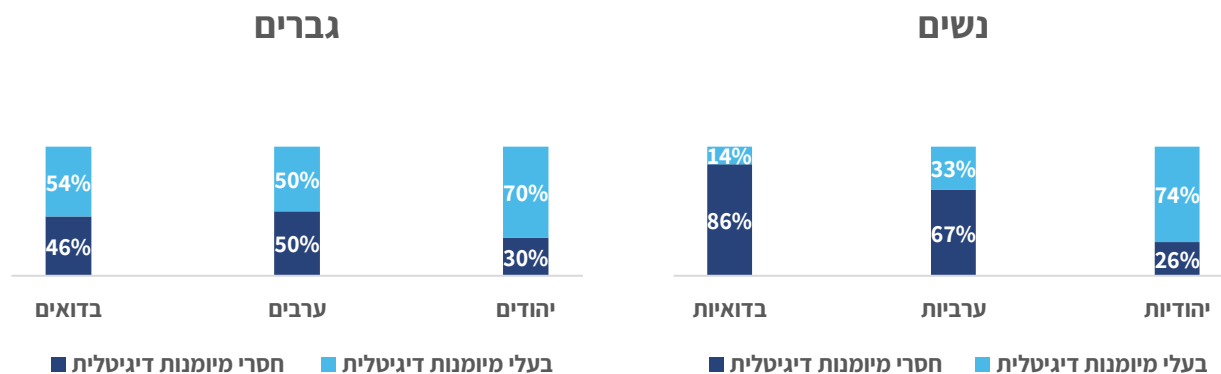
מיומנויות וכישורים דיגיטליים

אחת מהמיומנויות הבסיסיות והדרושות ביותר בשוק עבודה מודרני, שמאפשרת גם להרחיב את היצע המשרות עבור דורש העבודה, היא מיומנויות דיגיטליות בסיסיות – היכולת של העובד הפוטנציאלי להשתלב בסביבה טכנולוגית בסיסית.⁴³

לפי נתוני שירות התעסוקה, הרוב המוחלט של דורשי העבודה מכלל קבוצות האוכלוסייה והמגדר אינם בעלי השכלה אקדמית. באשר לאוריינטציה דיגיטלית, בשנים האחרונות שירות התעסוקה בוחן את המיומנויות של דורשי העבודה באמצעות מערכת מיומנויות של האיחוד האירופי (מערכת ESCO) אשר מאפשרת לזהות את המיומנויות של כלל דורשי העבודה לפי משלחי יד. כלומר, המערכת בודקת את הנתונים של דורשי העבודה לפי מקומות העבודה שעבדו בהם בעבר ובוחנת את המיומנויות שנדרשו למילוי התפקיד, לרבות מיומנויות דיגיטליות. על בסיס מערכת זו, להלן יוצגו נתונים על שיעור בעלי האוריינטציה הדיגיטלית מבין דורשי העבודה בינואר 2020, לפי קבוצות אוכלוסייה ומגדר.

⁴² ניסן אברהם, אנליסט שוק העבודה, אגף סמנכ"ל תכנון, שירות התעסוקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 8 בפברואר 2022.

⁴³ שירות התעסוקה, [דוח סיכום שנת 2020](#), יולי 2021, עמ' 58.

תרשים 11: דורשי עבודה לפי מיומנות דיגיטלית, לפי קבוצות אוכלוסייה ומגדר, ינואר 2020⁴⁴

היעדר מיומנות דיגיטלית בקרב דורשי העבודה בולט בעיקר בקרב הבדואים ובפרט בקרב הנשים הבדואיות

מהתרשים ניתן ללמוד כי היעדר מיומנויות דיגיטליות בולט במיוחד בקרב דורשי העבודה הבדואים ובעיקר בקרב הנשים הבדואיות - **86% מדורשות העבודה הבדואיות חסרות מיומנות דיגיטלית בסיסית, לעומת 67% מדורשות העבודה הערביות ו-26% מדורשות העבודה היהודיות**. מטבע הדברים, יש לכך השפעה משמעותית על סיכויי ההשתלבות שלהן בתעסוקה, ובפרט בתעסוקה איכותית.

3. נשים ערביות ובדואיות בשוק העבודה בתקופת הקורונה

החל ממרץ 2020, כתוצאה מהתפרצות מגפת הקורונה, מדינות שונות בעולם ובהן גם ישראל הכריזו על מצב חירום והודיעו על הגבלות והנחיות שמטרתן מניעה של התפשטות המגפה. ההגבלות שהוטלו על המשק בניסיון לבלום את התפשטות נגיף הקורונה הביאו לשלושה סגרים אשר השפיעו על כלל תחומי החיים, לרבות על שוק התעסוקה. במהלך משבר הקורונה, ובשל ההנחיות לצמצום הפעילות המשקית בישראל, מאות אלפי אנשים הוצאו לחופשה ללא תשלום ועובדים נוספים פוטרו.⁴⁵ בחלק זה נציג נתונים על כוח העבודה בישראל במהלך התפרצות נגיף הקורונה, בדגש על נתוני תעסוקה של הנשים הערביות והבדואיות. תחילה נציג את נתוני הלמ"ס על כוח העבודה בתקופת הקורונה. לאחר מכן נציג את נתוני שירות התעסוקה על דורשי עבודה. לבסוף נציג נתונים לגבי זווית נוספת של התעסוקה בזמן משבר הקורונה והיא עבודה מהבית. מרכז המחקר והמידע של הכנסת פנה גם למוסד לביטוח לאומי בבקשה לנתונים רלבנטיים. מהמוסד לביטוח לאומי הועברו אלינו נתונים רק על מקבלי קצבת האבטלה לאחר התפרצות מגפת הקורונה (ללא נתונים על מקבלי קצבאות לפני פרוץ המגפה); בלי הנתונים מהתקופה

⁴⁴ ניסן אברהם, אנליסט שוק העבודה, אגף סמנכ"ל לות תכנון, שירות התעסוקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 8 בפברואר 2022.

⁴⁵ עדו אבגר ורמי שוורץ, החברה הערבית בצל מגפת הקורונה - ריכוז נתונים, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 3 ביוני 2021, עמ' 4.

שקדמה לפרוץ המגפה לא ניתן לבחון את ההשפעה של משבר הקורונה על השתתפות בשוק העבודה. על כן, בחלק זה רק יוצגו נתוני שירות התעסוקה והלמ"ס.

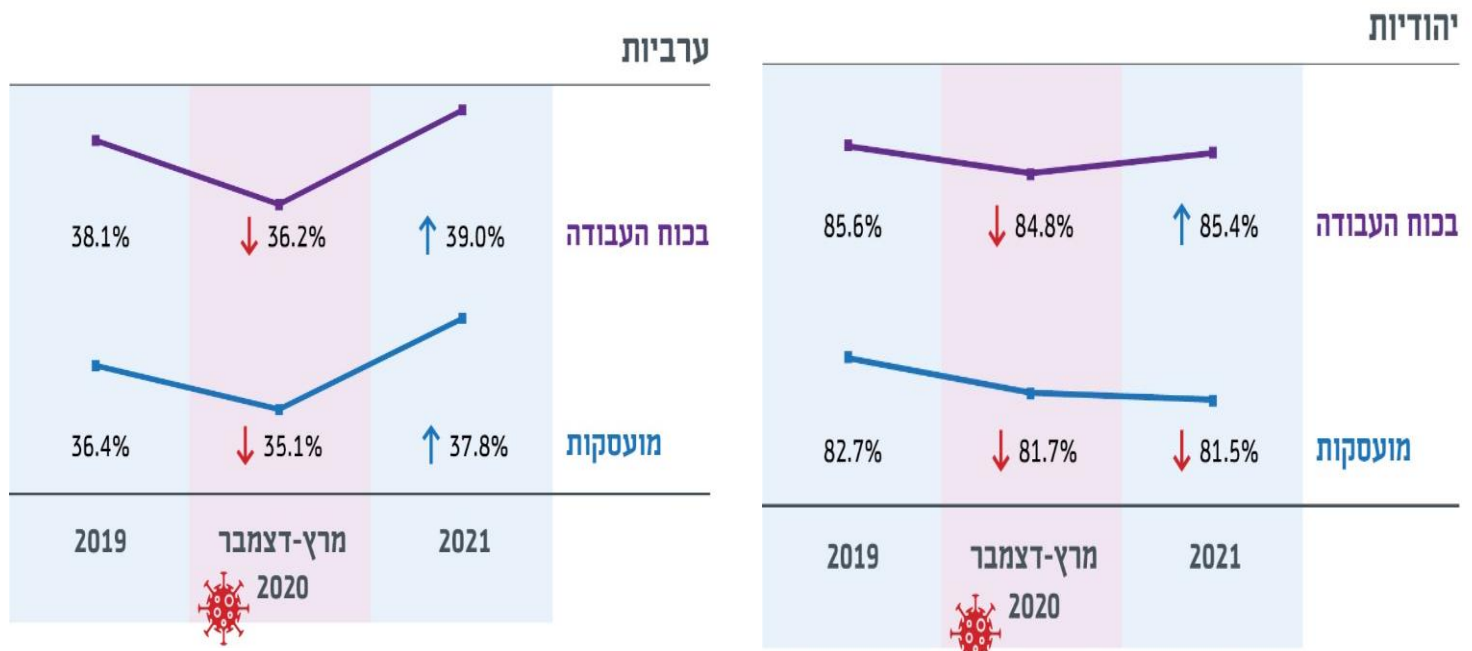
טרם הצגת הנתונים, חשוב לציין כמה הערות לגבי הנתונים הנוגעים למובטלים או בלתי-מועסקים, ובפרט בזמן הקורונה. כאמור, נתונים הנוגעים לאבטלה ודורשי עבודה נמדדים ומתפרסמים כיום על ידי שלושה גופים שונים – **המוסד לביטוח לאומי** אשר מפרסם את מספר מקבלי קצבת האבטלה לפי מספר התביעות שהוא משלם עליהן; **שירות התעסוקה** אשר מפרסם את מספר דורשי העבודה שפנו לשירות התעסוקה. כאמור, בנתוני שירות התעסוקה כלולים כל מי שלא עבדו ונרשמו כדורשי עבודה בשירות התעסוקה. נתונים אלו כוללים גם את הזכאים לקצבאות אבטלה או הבטחת הכנסה מהמוסד לביטוח לאומי על פי העמידה בתנאי הזכאות, וגם דורשי עבודה שאינם זכאים לקצבאות מהמוסד לביטוח לאומי. עם התפרצות נגיף הקורונה ההגדרה התרחבה יותר והיא כוללת גם את מי שאינם מועסקים מסיבות הקשורות לקורונה, ובפרט מי שהוצאו לחל"ת. **הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה**, שכאמור מתבססת על סקרי כוח אדם, כאשר כל מי שלא מועסק ומדווח כי הוא מחפש עבודה באופן פעיל נחשב לבלתי מועסק. בתקופת הקורונה הורחבו הנתונים שנכללו בפרסומים של סקרי כוח אדם, כך שהייתה הבחנה בין בלתי מועסקים באופן קבוע לכאלו שנעדרו זמנית בגלל סיבות הקשורות לקורונה; גם ביחס לאלו שאינם בכוח העבודה הייתה הבחנה של מי שלא מחפשים עבודה בגין הקורונה. בשל השוני בהגדרות, ישנם הבדלים בנתוני המובטלים או הבלתי-מועסקים של כל אחד מהגופים. על כן, מטרת חלק זה אינה לקבוע כמה מובטלים ומובטלות היו בקבוצות האוכלוסייה השונות (יהודים, ערבים שאינם בדואים ובדואים), אלא **לאמוד בצורה יחסית** את עוצמת ההשפעה של המשבר על קבוצות האוכלוסייה השונות ובפרט בהתייחס לכוח העבודה.

נתוני הלמ"ס על כוח העבודה בתקופת הקורונה

כאמור, מקור הנתונים הראשון לעניין השפעת הקורונה על שוק התעסוקה הוא הלמ"ס, ובפרט נתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס. להלן נציג נתונים על תכונות כוח העבודה של נשים ערביות בגילי העבודה העיקריים (25-64) ערב התפרצות מגפת הקורונה ואחרי פרוץ המשבר. כמו כן, לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, קיבלנו גם נתוני תעסוקה ייעודיים לתקופת הקורונה, ובפרט מספר הנשים שהפסיקו לעבוד בגלל פיטורים או סגירת מקום עבודה החל ממרץ 2020 (וכן נתונים על היעדרות ממקום העבודה בשל קורונה, שלא נכללים במסמך זה). חלק מנתוני הלמ"ס אינם מתייחסים לאוכלוסייה הבדואית, בשל גודל מדגם קטן מדי.

תרשים 12: שיעור השתתפות בכוח העבודה ושיעור תעסוקה של נשים בתקופות נבחרות

לפני ואחרי פרוץ מגפת הקורונה, לפי קבוצת אוכלוסייה⁴⁶

כפי שעולה מהתרשים, בין התקופה הראשונה (ינואר 2020) לתקופה השנייה (חודשים מרץ-דצמבר 2020) חלה ירידה בשיעור ההשתתפות בכוח העבודה ובשיעור התעסוקה הן בקרב היהודיות והן בקרב הערביות (לא כולל בדואיות) בגילאי העבודה העיקריים: שיעור ההשתתפות בכוח העבודה בקרב הנשים היהודיות בגילאי העבודה העיקריים ירד ב-0.8 נקודות האחוז ואילו שיעור ההשתתפות בכוח העבודה בקרב הנשים הערביות בגילאי העבודה העיקריים ירד ב-1.9 נקודות האחוז; כלומר – הירידה בשיעור ההשתתפות בכוח העבודה בקרב הנשים הערביות הייתה גדולה יותר. מנגד, בתקופה השלישית (דצמבר 2021) שיעור ההשתתפות בכוח העבודה של הנשים הערביות - 39% - עבר את הרמה בה היה בשנת 2019 טרם פרוץ משבר הקורונה - 38.1%.

מגמות דומות נצפות גם בשיעור המועסקות הערביות בגילאי העבודה העיקריים, שבחודשים מרץ-דצמבר 2020 ירד ל-35.1%, אולם בדצמבר 2021 הגיע ל-37.8%, גבוה מכפי שהיה טרם פרוץ משבר הקורונה - 36.4%.

הלמ"ס גם העבירה למרכז המחקר והמידע של הכנסת נתונים על מספר הנשים שהפסיקו לעבוד בשנת 2020 בגלל פיטורים או סגירת מקום העבודה שנבעו ממשבר הקורונה: כ-7,000 נשים יהודיות וכ-28,000 נשים יהודיות (מי ששייכים לקבוצה זו נכללים בנתוני הלמ"ס תחת הקטגוריה של מי שאינם בכוח העבודה). היות שיש פער משמעותי בין מספר

במרץ-דצמבר 2020 חלה ירידה בשיעור ההשתתפות בכוח העבודה ובשיעור התעסוקה של יהודיות וערביות. הירידה בקרב הנשים הערביות הייתה גדולה יותר.

בדצמבר 2021 שיעור ההשתתפות של הנשים הערביות בכוח עבודה עבר את הרמה בה היה בשנת 2019 – טרם התפרצות מגפת הקורונה

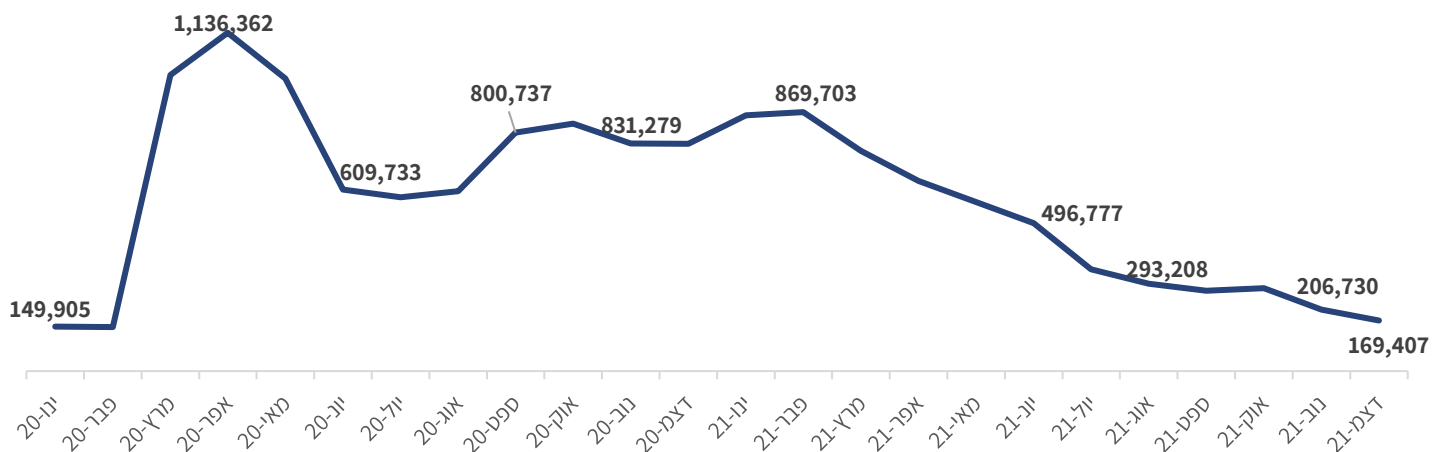
⁴⁶ עיבוד מיוחד של הלמ"ס לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מירב פטרנק, ראש תחום סטטיסטיקה של העבודה, אגף בכיר מקרו כלכלה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 14 בפברואר 2022.

היהודיות המועסקות ובין מספר הערביות המועסקות, חישבנו את שיעור הנשים שהפסיקו לעבוד מסיבה זו מתוך מספר המועסקות בשנת 2019, בכל קבוצת אוכלוסייה. מהחישוב עולה כי בחודשים מרץ-דצמבר 2020 שיעור הנשים הערביות שהפסיקו לעבוד בגלל פיטורים או סגירת מקום העבודה ביחס למספר המועסקות בשנת 2019 עמד על 4% - גדול פי שניים מהשיעור בקרב של היהודיות שעמד על 2%. בשנת 2021 שיעור הנשים הערביות שהפסיקו לעבוד בגלל פיטורים או סגירת מקום עבודה מתוך המועסקות ב-2019 עלה באחוז ועמד על 5%, בעוד שיעורן של היהודיות נשאר ללא שינוי מ-2020-2%.

נתוני שירות התעסוקה על דורשי עבודה בתקופת הקורונה

להלן יוצגו נתוני שירות התעסוקה על כלל דורשי העבודה בני 15 ומעלה בינואר 2020, כלומר טרם התפרצות מגפת הקורונה, ובנקודות זמן שונות במהלך המשבר.

תרשים 13: כלל דורשי העבודה בני 15 ומעלה, ינואר 2020 - דצמבר 2021⁴⁷

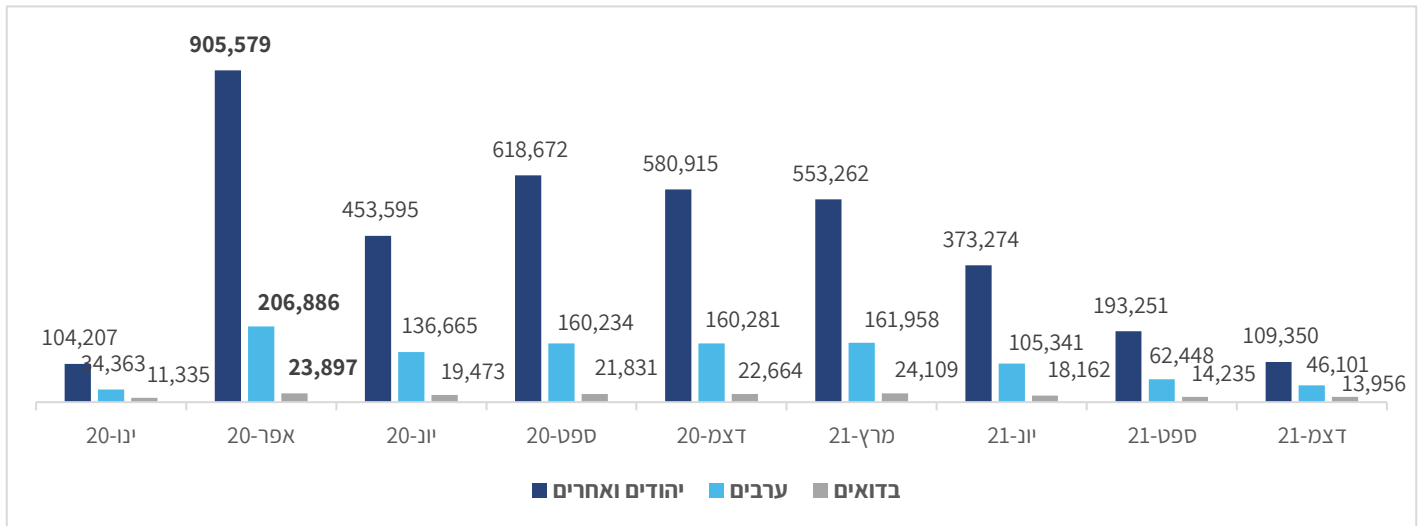
מהתרשים ניתן ללמוד כי מספר דורשי העבודה עלה באופן משמעותי בחודשים מרץ-אפריל 2020 (תחילת מגפת הקורונה והטלת הסגר הראשון) והגיע לשיא של כ-1.1 מיליון דורשי עבודה באפריל 2020. בחודשים מאי-יוני, עם היציאה מהסגר והחזרה לפעילות המשקית, חלה ירידה משמעותית במספר דורשי העבודה. בין החודשים אוגוסט 2020 ופברואר 2021 חלו תנודות נוספות במספר דורשי העבודה, בהתאמה לסגרים הנוספים שהוטלו במדינה (ספטמבר ודצמבר 2020). ממרץ 2021 ועד דצמבר 2021 ישנה ירידה עקבית במספר דורשי העבודה. נכון לדצמבר 2021, מספר דורשי העבודה עמד על כ-169.5 אלף, לעומת כ-150 אלף דורשי עבודה בינואר 2020, טרם פרוץ משבר הקורונה.

כדי לבחון האם משבר הקורונה השפיע בצורה שונה על קבוצות אוכלוסייה שונות, להלן יוצגו נתונים על דורשי עבודה בפילוח לפי קבוצות האוכלוסייה האלה: יהודים, ערבים שאינם בדואים

⁴⁷ ניסן אברהם, אנליסט שוק העבודה, אגף סמנכ"לות תכנון, שירות התעסוקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 8 בפברואר 2022.

ובדואים בנגב (מוסלמים במחוז דרום), בתקופות נבחרות בין החודשים ינואר 2020-דצמבר 2021.

⁴⁸ **תרשים 14: דורשי עבודה לפי קבוצות אוכלוסייה, תקופות נבחרות 2020-2021**

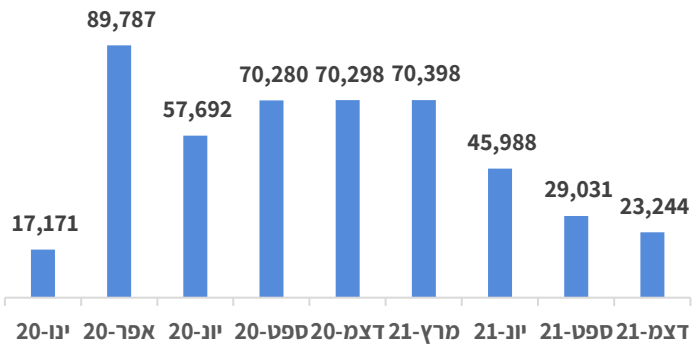
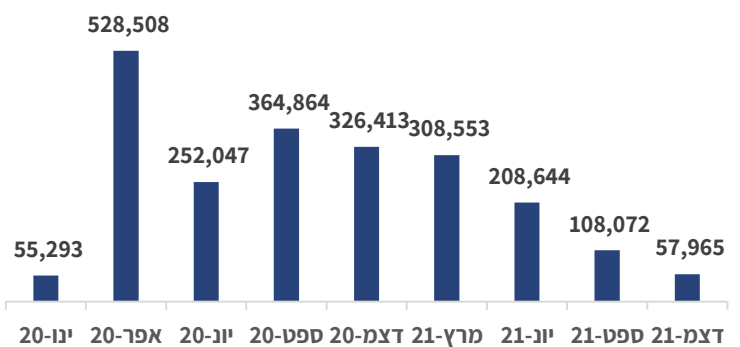
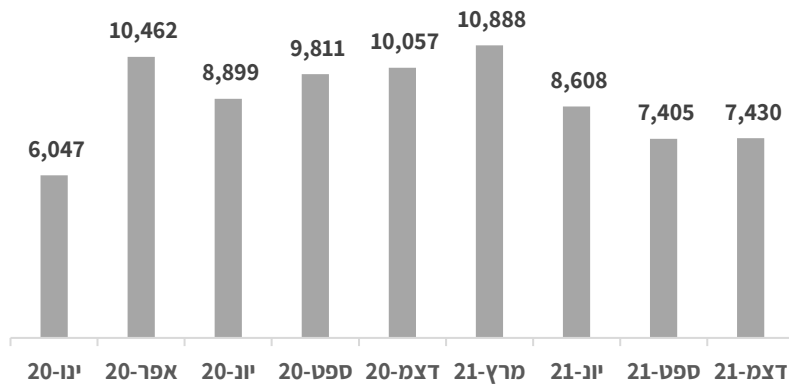

מהתרשים ניתן ללמוד כי מספר דורשי העבודה עלה בצורה ניכרת באפריל 2020 בקרב כלל קבוצות האוכלוסייה. ביוני 2020 נצפתה ירידה במספר דורשי העבודה בכלל הקבוצות, אולם שיעור הירידה השתנה בצורה משמעותית בין הקבוצות: מספר דורשי העבודה היהודים ירד בשיעור של 50% בין אפריל 2020 ליוני 2020, מספר דורשי העבודה הערבים ירד בשיעור של 34% ואילו מספר דורשי העבודה הבדואים ירד בשיעור של 19% בלבד. גם בתקופות הבדיקה האחרות המופיעות בתרשים (כלומר ממרץ 2021 עד דצמבר 2021) ניכרת ירידה במספר דורשי העבודה בכלל הקבוצות כאשר גם כאן- שיעור הירידה משתנה מקבוצה לקבוצה.

בנקודת הזמן האחרונה שנבדקה, דצמבר 2021, מספר דורשי העבודה היהודים היה גבוה ב-5% מהמספר שהיה ערב פרוץ משבר הקורונה, ואילו בקרב הערבים והבדואים השיעורים היו 34% ו-23%, בהתאמה. כלומר, בעוד מספר דורשי העבודה היהודים ירד לרמה דומה לזו בה היה טרם פרוץ המשבר, בקרב הערבים והבדואים הדבר לא קרה.

להלן נתמקד בנתונים על **דורשות העבודה** בקרב שלוש האוכלוסיות הנבדקות: יהודיות, ערביות שאינן בדואיות ובדואיות.

⁴⁸ ניסן אברהם, אנליסט שוק העבודה, אגף סמנכ"לות תכנון, שירות התעסוקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דא"ל, 8 בפברואר 2022.

תרשים 15: דורשות עבודה לפי קבוצות אוכלוסייה, בחודשים נבחרים בין ינואר 2020 -**דצמבר 2021⁴⁹****ערביות****יהודיות****בדואיות**

בתרשימים שלעיל מוצגים המספרים המוחלטים של דורשות העבודה בכל אחת מקבוצות האוכלוסייה. על פניו, עשוי להתפרש מהם כאילו שיעור הגידול במספר דורשות העבודה הבדואיות (גידול בכ-73% בין ינואר 2020 לאפריל 2020) היה מתון ביחס לשיעור הגידול בקבוצות האוכלוסייה האחרות – גידול של כ-42% בקרב הערביות וגידול של כ-75% בקרב היהודיות. אולם בשל הבדלים בגודלן של קבוצות האוכלוסייה וביעורי התעסוקה של הנשים שבקרבן – בחינה כזו היא מטעה.

כך, כפי שהוזכר לעיל, בסוף שנת 2019 היו בישראל בסה"כ כ-76 אלף נשים בדואיות בגילאי העבודה (15 ומעלה) ומתוכן כ-10,900 (14%) היו מועסקות. לשם השוואה, באותו זמן היו בישראל כ-2.5 מיליון נשים יהודיות בגילאי העבודה, שמתוכן כ-1.6 מיליון היו מועסקות (64%)

⁴⁹ ניסן אברהם, אנליסט שוק העבודה, אגף סמנכ"לות תכנון, שירות התעסוקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 8 בפברואר 2022.

ו-630 אלף נשים ערביות בגילי העבודה שמתוכן כ-179 אלף היו מועסקות (28%).⁵⁰ היות שמספר הנשים הבדואיות המועסקות ושיעורן מכלל הנשים הבדואיות בגילי העבודה הם נמוכים, פוטנציאל הגידול במספר דורשות העבודה הבדואיות הוא נמוך יותר (שכן יש פחות נשים בדואיות מועסקות שעלולות להצטרף לקבוצה של דורשי העבודה). אמירה זו נכונה גם ביחס לנשים הערביות, ששיעורי התעסוקה שלהן נמוכים כאמור משמעותית מאלה של הנשים היהודיות. כך, גם אם כל הנשים הבדואיות שהיו מועסקות בשנת 2019 היו הופכות לדורשות עבודה במהלך משבר הקורונה, מספר דורשות העבודה הבדואיות עדיין היה נמוך מזה של הערביות ובוודאי שמשל היהודיות, וכך גם שיעור הגידול במספר דורשות העבודה הבדואיות.

בהקשר זה נזכיר שכפי שהוצג בחלק הקודם - מספרן ההתחלתי של דורשות העבודה הבדואיות (קרי בינואר 2020) היה גבוה ביחס למספר הנשים בגילים הרלבנטיים ולמספר המועסקות. לדוגמה, בינואר 2020 היו כ-6,000 דורשות עבודה בדואיות רשומות בשירות התעסוקה, זאת כאשר בסוף שנת 2019 מספר הנשים הבדואיות בגילאי העבודה (15 ומעלה) עמד על כ-76 אלף ומספר המועסקות הבדואיות עמד על כ-10,900.

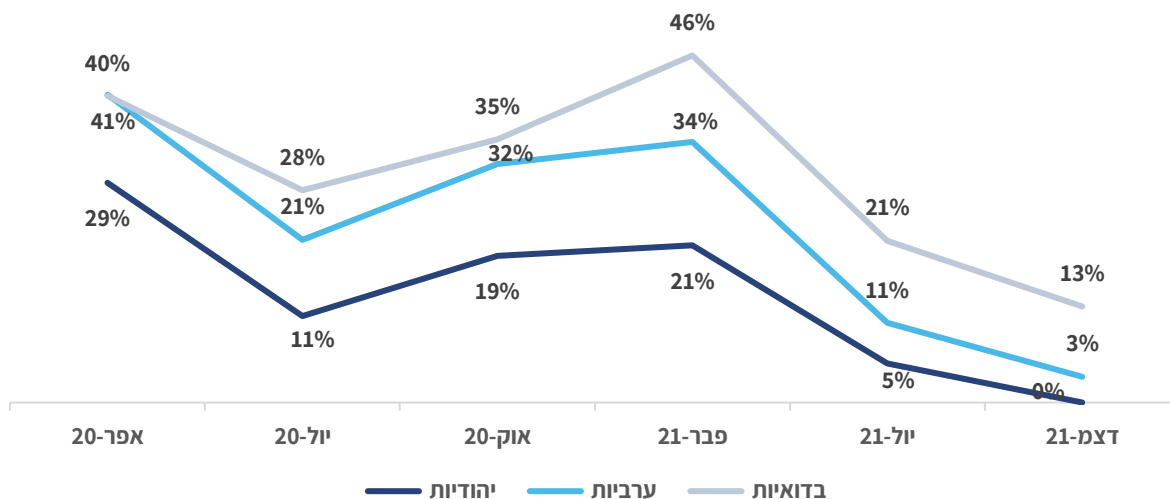
נזכיר, כי נתוני שירות התעסוקה על דורשי עבודה כוללים גם מי שמקבלים קצבאות הבטחת הכנסה, ובלבד שהם רשומים כדורשי עבודה, וכי בתקופת הקורונה התרחבה ההגדרה של דורשי עבודה.

על כן, כדי לבחון את השפעת משבר הקורונה על היקף דורשות העבודה בקרב שלוש קבוצות האוכלוסייה בנינו מדד הלוקח בחשבון את מספר דורשות העבודה ההתחלתי (ינואר 2020) ואת שיעור התעסוקה בכל אחת מהקבוצות. המדד חושב באופן הבא: בכל אחת מנקודות הזמן שאחרי ינואר 2020, חישבנו את ההפרש בין מספר דורשות העבודה באותה נקודת זמן למספר דורשות העבודה בינואר 2020 (שניהם על בסיס נתוני שירות התעסוקה). את ההפרש שקיבלנו (שיכונה "דורשות עבודה חדשות") חילקנו במספר המועסקות בכל אחת מקבוצות האוכלוסייה הללו בינואר 2019, טרם פרוץ המשבר, שמתבסס על נתוני הלמ"ס. התוצאות מוצגות בתרשים הבא. ככל שהשיעור המתקבל הוא גבוה יותר, הדבר משקף פגיעה משמעותית יותר בנשים המועסקות בכל קבוצת אוכלוסייה בתקופת משבר הקורונה. לדוגמה, באפריל 2020 - מספר דורשות העבודה החדשות היהודיות היה 29% ממספר היהודיות שהיו מועסקות בשנת 2019, בקרב הערביות המדד המחושב היה 41% ובקרב הבדואיות - 40%.

⁵⁰ עיבוד מיוחד של הלמ"ס לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מירב פסטרנק, ראש תחום סטטיסטיקה של העבודה, אגף בכיר מקרו כלכלה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 14 בפברואר 2022.

תרשים 16 - דורשות עבודה חדשות ביחס למספר המועסקות בשנת 2019, בתקופות נבחרות.

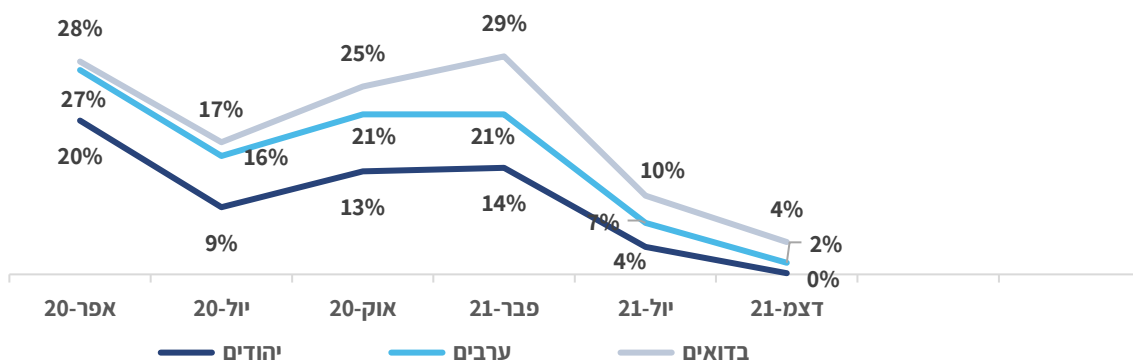
לפי קבוצת אוכלוסייה.⁵¹

מהתרשים ניתן ללמוד כי בכל נקודות הזמן שנבחנו (למעט אפריל 2020) - מדד הפגיעה הגבוה ביותר (קרי היחס בין השינוי במספר דורשות העבודה למספר המועסקות ערב המשבר) היה בקרב הבדואיות. הערביות נפגעו במידה מעט מתונה יותר, ומדד הפגיעה המחושב הנמוך ביותר נמצא בקרב היהודיות. בדצמבר 2021 - נקודת הזמן האחרונה שנבחנה - היחס בין מספר דורשות העבודה הבדואיות החדשות לבין מספר המועסקות בשנת 2019 עמד על 13%, בקרב הערביות המדד המחושב עמד על 3% ובקרב היהודיות המדד המחושב היה קרוב לאפס - כלומר מספר דורשות העבודה היהודיות כמעט וחזר לרמה שהייתה טרם פרוץ משבר הקורונה.

תרשים 17 שיעור דורשי עבודה (גברים) ביחס למועסקים בשנת 2019, בתקופות נבחרות, לפי קבוצות

אוכלוסייה.⁵²

⁵¹ ניסן אברהם, אנליסט שוק העבודה, אגף סמנכ"ל לות תכנון, שירות התעסוקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 8 בפברואר 2022. לפי נתוני הלמ"ס בשנת 2019 הועסקו 1,630.8 יהודיות, 178.6 ערביות ו-10.9 בדואיות (באלפים).

⁵² ניסן אברהם, אנליסט שוק העבודה, אגף סמנכ"ל לות תכנון, שירות התעסוקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 8 בפברואר 2022.

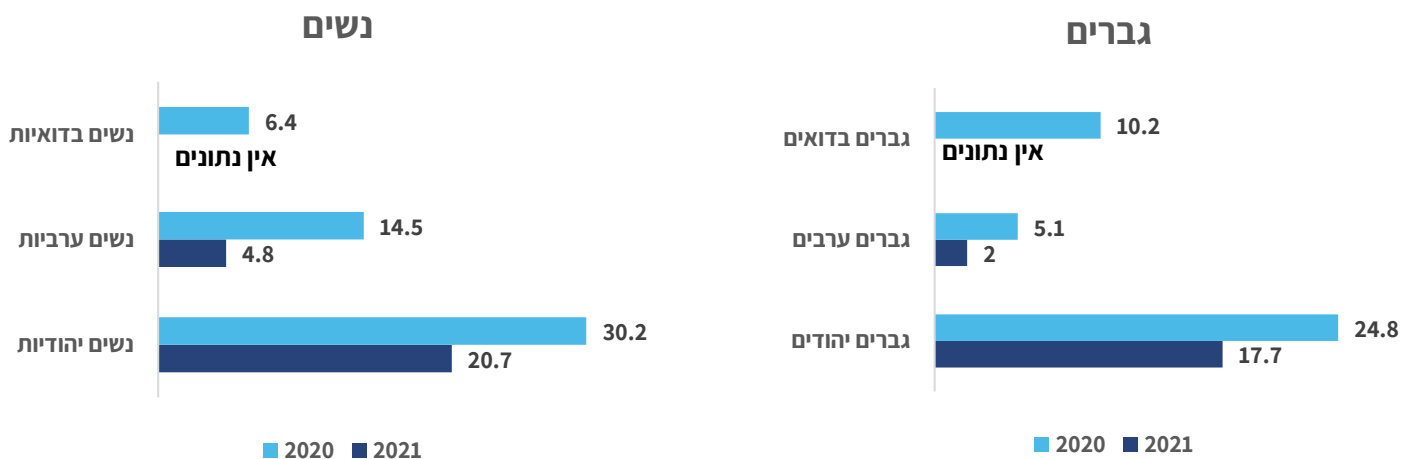
כפי שעולה מתרשים 16 – גם בקרב הגברים בשלוש קבוצות האוכלוסייה נצפו מגמות דומות.

עבודה מהבית בתקופת הקורונה

נוסף על השינויים בהיקף התעסוקה בזמן תקופת התפרצות מגפת הקורונה, צמצום התקהלויות וההגבלות על תנועת אנשים הביאו גם לגידול ניכר בהיקף העבודה מהבית. עבודה מהבית מאפשרת גמישות שעשויה להביא לאיזון טוב יותר בין עבודה לחיים אישיים, ולאפשר לחלק מההורים העובדים לעבוד, גם אם חלקית, כאשר המסגרות החינוכיות השונות לא פעלו והילדים היו בבית. עם זאת, הדבר אינו אפשרי לכל העובדים, והוא תלוי הן בתחום התעסוקה והן בקיום תשתית אינטרנט מספקת ובזמינות אמצעי קצה.⁵³ לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, הלמ"ס ביצעה עיבוד מיוחד של נתוני עבודה מהבית בשנים 2021 – 2020, בפילוח לפי קבוצות אוכלוסייה ומגדר. לגבי האוכלוסייה הבדואית- גברים ונשים – לא היו נתונים לשנת 2021. בכל הקשור לעבודה מהבית הנדגמים בסקר כוח אדם נשאלו האם בשבוע שקדם לסקר הם עבדו מהבית (ייתכן כי עבדו חלק מהזמן מהבית וחלק מהזמן ממקום העבודה).⁵⁴

תרשים 18: שיעור העובדים מהבית מכלל העובדים בכל קבוצת אוכלוסייה (בני 15

ומעלה), בפילוח לפי קבוצות אוכלוסייה ומגדר, 2021-2020⁵⁵

מנתוני התרשים ניתן ללמוד כי **שיעור המועסקים הערבים והבדואים שעבדו מהבית נמוך במידה ניכרת מהשיעור בקרב המועסקים היהודים, הן בקרב הגברים והן בקרב הנשים.**

⁵³ עדו אבגר ורמי שוורץ, [החברה הערבית בצל מגפת הקורונה - ריכוז נתונים](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 3 ביוני 2021, עמ' 8.

⁵⁴ ירחון סקר כוח אדם ינואר 2021, מבוא וממצאים עיקריים - [שאלות סקר כוח אדם](#), 22 בפברואר 2021.

⁵⁵ עיבוד מיוחד של הלמ"ס לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מירב פסטרנק, ראש תחום סטטיסטיקה של העבודה, אגף בכיר מקרו כלכלה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 14 בפברואר 2022.

**שיעור הערבים
והבדואים שעבדו
מהבית נמוך במידה
ניכרת משיעור
היהודים, הן בקרב
הגברים והן בקרב
הנשים**

בשנת 2020, 30% מהנשים היהודיות עבדו מהבית, לעומת 14.5% מהנשים הערביות ו-6.4% מהנשים הבדואיות. מעניין לציין כי בקרב המועסקים הבדואים, שיעור הגברים שעבדו מהבית בשנת 2020 – 10.2% - היה גבוה משיעור הנשים – 6.4%. בשתי קבוצות האוכלוסייה האחרות שיעורי העבודה מהבית היו גבוהים יותר בקרב הנשים. ייתכן שהפערים בין קבוצות האוכלוסייה נובעים מהיעדר תשתית אינטרנט מספקת וזמינות לאמצעי קצה - באוכלוסייה הערבית בכלל, ובאוכלוסייה הבדואית בפרט. בשנת 2021 חלה ירידה בשיעור העובדים מהבית הן אצל היהודים והן - במידה ניכרת יותר - אצל הערבים (כאמור, לגבי הבדואים אין נתונים לשנת 2021).